МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота
магістра

ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Виконала: магістрантка 2-го курсу,
Гр. 8.2313-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
К.І. Каргіна

Керівник: доцент кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
доцент, к.філос.н. Широбокова О.О.

Рецензент: професор кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
доцент, д.філос.н. Масюк О.П.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри соціальної
філософії та управління
_____Т.І.Бутченко
«____»_____2024 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТЦІ
Каргіній Катерині Ігорівні
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Організація волонтерської діяльності в умовах воєнного стану
керівник роботи Широбокова Ольга Олександрівна, к.філос.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «11» березня 2024 року № 434-с
2. Строк подання студентом роботи 4 грудня 2024 року
3. Вихідні дані до роботи Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика) : підручник. Київ : Каравела, 2017. 366 с.; Карпенко О. Г., Романова Н. Ф. Теорія та практика соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Слово, 2015. 408 с.; Голимба В. І. Історія благодійництва в Україні. Київ, 2002. 259 с.; Савицький В. І. Генеза благодійності в Україні : навч. посіб. Київ : НТУУ "КПІ", 2007. 136 с.; Слабошпицький М. Ф. Українські меценати. Нариси з історії української культури. Київ : Ярославів, 2001. 235 с.; Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота : теорія і практика : навч. посіб. Київ : Знання, 2014. 575 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Дослідити історію організації волонтерської діяльності 2. Уточнити основні поняття дослідження. 3. Визначити принципи та методи дослідження. 4. Охарактеризувати волонтерів як суб'єктів надання соціальних послуг. 5. Охарактеризувати професійну соціалізацію молоді засобами волонтерської діяльності. 6. Дослідити зарубіжний досвід реалізації волонтерських програм. 7. Організувати та провести емпіричне дослідження. 8. Проаналізувати результати емпіричного дослідження. 9. Розробити рекомендації щодо вдосконалення організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
6 рисунків

6.Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Широбокова О.О., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	06.05.2024	06.05.2024
Розділ 2	Широбокова О.О., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	25.06.2024	25.06.2024
Розділ 3	Широбокова О.О., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	16.09.2024	16.09.2024

7. Дата видачі завдання 28 квітня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Лютий – березень 2024	*виконано*
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2024	*виконано*
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2024	*виконано*
4.	І розділ	Травень – червень 2024	*виконано*
5.	ІІ розділ	Липень – вересень 2024	*виконано*
6.	ІІІ розділ	Вересень – жовтень 2024	*виконано*
7.	Систематизація висновків	Листопад – грудень 2024	*виконано*
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2024	*виконано*

Студент _____ К.І. Каргіна

Керівник роботи _____ О.О. Широбокова

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.С. Цапліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 91 сторінок, 64 позицій у списку літератури.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, ОРГАНІЗАЦІЯ, БЛАГОДІЙНІСТЬ, ВОЛОНТЕРСТВО, ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Мета дослідження: виявлення та аналіз особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану для розробки рекомендацій щодо вдосконалення її координації, підвищення ефективності роботи волонтерів та забезпечення максимальної підтримки постраждалого населення.

Об'єкт дослідження: волонтерська діяльність, яка здійснюється в умовах воєнного стану.

Предмет дослідження: особливості організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, включаючи механізми координації, мотиваційні чинники учасників, виклики, з якими стикаються волонтери, та ефективність надання допомоги постраждалому населенню.

Методи дослідження: об'єктивний, історичний, системного підходу.

Гіпотеза: ефективність волонтерської діяльності в умовах воєнного стану значною мірою залежить від рівня координації між волонтерами, державними структурами, благодійниками та отримувачами допомоги, доступу до ресурсів, а також забезпечення психологічної та професійної підтримки волонтерів.

Висновки: 1. В умовах воєнного стану особливо актуальним стає питання забезпечення волонтерів матеріальними, фінансовими та людськими ресурсами. Нестача таких ресурсів обмежує масштаби і якість надання допомоги. 2. Емоційне вигоряння та фізична втома негативно впливають на здатність волонтерів надавати якісну допомогу. Тому варто приділити увагу впровадженню програм їх психологічної підтримки та навчання. 3. Чітке планування, структура та розподіл завдань сприяють підвищенню ефективності діяльності волонтерів. 4. Дослідження зарубіжного досвіду показало, що інтеграція інноваційних підходів, таких як використання цифрових платформ, мобільних додатків і автоматизованих систем управління, дозволяє значно оптимізувати процеси координації та обміну ресурсами між волонтерами.

SUMMARY

The qualification work consists of 91 pages, 64 items in the bibliography.

SOCIAL WORK, ORGANIZATION, CHARITY, VOLUNTEERING, VOLUNTEER ACTIVITIES

The aim of the research is identification and analysis of the features of the organization of volunteer activities under martial law in order to develop recommendations for improving its coordination, increasing the efficiency of volunteers' work, and ensuring maximum support for the affected population.

Research Object – volunteer activities carried out under martial law.

Research Subject – features of organizing volunteer activities under martial law, including coordination mechanisms, motivational factors of participants, challenges faced by volunteers, and the effectiveness of providing assistance to the affected population.

Research Methods: objective, historical, systemic approach.

Hypothesis: The effectiveness of volunteer activities under martial law largely depends on the level of coordination between volunteers, government agencies, donors, and recipients of assistance, access to resources, and the provision of psychological and professional support for volunteers.

Conclusions: 1. In conditions of martial law, the issue of providing volunteers with material, financial, and human resources become especially urgent. The lack of such resources limits the scope and quality of assistance provided. 2. Emotional burnout and physical fatigue negatively affect volunteers' ability to provide quality care. Therefore, it is worth paying attention to implementing programs for their psychological support and training. 3. Clear planning, structure, and task distribution contribute to increasing the effectiveness of volunteer activities. 4. A study of foreign experience has shown that the integration of innovative approaches, such as the use of digital platforms, mobile applications, and automated management systems, allows for significantly optimizing the processes of coordination and resource exchange between volunteers.

ЗМІСТ

ВСТУП 3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 7
1.1. Історія дослідження організації волонтерської діяльності 7
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «організація», «благодійна допомога», «соціальна робота», «волонтерство», «волонтерська діяльність» ... 14
1.3. Принципи та методи дослідження організації надання благодійної допомоги громадянам похилого віку у прифронтовому місті 25
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 34
2.1. Волонтери як суб’єкти надання соціальних послуг 34
2.2. Професійна соціалізація молоді засобами волонтерської діяльності 36
2.3. Зарубіжний досвід реалізації волонтерських програм 45
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 58
3.1. Організація емпіричного дослідження особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану 58
3.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану 67
3.3. Рекомендації щодо вдосконалення організації надання благодійної допомоги людям похилого віку у прифронтовому місті 75
ВИСНОВКИ 78
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ 82

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена сучасними викликами, які постали перед суспільством у контексті воєнних дій. Воєнний стан створює надзвичайні умови, в яких громадяни, спільноти та державні інституції стикаються з критичною необхідністю швидкого реагування на гуманітарні, соціальні та економічні кризи. Волонтерська діяльність у таких умовах стає не лише способом надання допомоги, а й інструментом забезпечення стійкості суспільства.

По-перше, волонтерство відіграє ключову роль у забезпеченні гуманітарної підтримки для найбільш вразливих категорій населення, таких як внутрішньо переміщені особи, люди похилого віку, діти та постраждалі від бойових дій. У відсутність або недостатність державних ресурсів волонтери стають основним механізмом забезпечення базових потреб цих груп, включаючи харчування, медикаменти, притулок та інші форми підтримки.

По-друге, в умовах воєнного стану волонтерська діяльність сприяє мобілізації суспільства, об’єднуючи людей навколо спільної мети допомоги постраждалим. Це не лише підвищує рівень соціальної згуртованості, але й створює можливості для налагодження співпраці між громадськими організаціями, державними структурами, благодійниками та міжнародними партнерами.

По-третє, організація волонтерської діяльності в умовах кризи стикається з численними викликами, такими як координація дій, забезпечення ресурсами, збереження емоційного та фізичного здоров’я волонтерів. Дослідження цих аспектів дозволяє розробити ефективні механізми управління, які забезпечать сталість і результативність волонтерських ініціатив.

Проблемна ситуація. В умовах воєнного стану суспільство опинилося перед значними викликами, які потребують оперативних і ефективних рішень у сфері гуманітарної підтримки. Велика кількість людей, що постраждали внаслідок бойових дій, руйнування інфраструктури та обмеженість ресурсів

створюють надзвичайно складні умови. Державні механізми допомоги не завжди здатні повністю забезпечити потреби населення, що зумовлює підвищення значення волонтерської діяльності як основного джерела підтримки.

Організація волонтерської діяльності виявляється надзвичайно складним процесом через низку факторів. Відчувається нестача матеріальних, фінансових і людських ресурсів, що обмежує можливості для надання допомоги. Відсутність чіткої координації між різними учасниками процесу – волонтерами, державними структурами та міжнародними організаціями – ускладнює обмін інформацією та розподіл ресурсів. Волонтери працюють у стресових умовах, що призводить до виснаження та емоційного вигоряння, знижуючи їхню ефективність.

У цій ситуації також важливим є доступ до актуальної інформації про потреби постраждалих, що залишається ускладненим через нестабільність комунікацій та відсутність єдиної системи збору даних. Всі ці чинники формують проблемну ситуацію, яка вимагає пошуку нових підходів до організації волонтерської діяльності.

Необхідність дослідження цієї ситуації зумовлена потребою у вдосконаленні підходів до волонтерської роботи, що дозволить ефективніше реагувати на потреби постраждалого населення, підтримувати волонтерів у їхній діяльності та забезпечити стійкість системи підтримки в умовах кризових ситуацій.

Наукові дослідження в галузі волонтерської діяльності здійснювали різні дослідники, які висвітлювали її соціальні, організаційні та мотиваційні аспекти. У наукових працях підкреслюється значення волонтерства як важливого інструменту підтримки в кризових ситуаціях. Зокрема, А. Бондаренко та Ю. Вдовцов досліджували волонтерську діяльність у контексті її впливу на вирішення соціальних і культурних проблем, звертаючи увагу на роль громадянської солідарності. Інші дослідники акцентували на мотиваційних аспектах, таких як бажання допомагати, самореалізація чи прагнення навчання.

Праці цих науковців формують основу для розуміння значення волонтерської діяльності в сучасному суспільстві.

Об'єктом дослідження є волонтерська діяльність, яка здійснюється в умовах воєнного стану.

Предметом дослідження виступають особливості організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, включаючи механізми координації, мотиваційні чинники учасників, виклики, з якими стикаються волонтери, та ефективність надання допомоги постраждалому населенню.

Метою дослідження є виявлення та аналіз особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану для розробки рекомендацій щодо вдосконалення її координації, підвищення ефективності роботи волонтерів та забезпечення максимальної підтримки постраждалого населення.

Мета роботи обумовлює наступні *завдання:*

– дослідити історію організації волонтерської діяльності;

– уточнити основні поняття дослідження: «організація», «благодійність», «соціальна робота», «волонтерство», «волонтерська діяльність»;

– визначити принципи та методи дослідження організації волонтерської діяльності;

– охарактеризувати волонтерів як суб'єктів надання соціальних послуг;

– охарактеризувати професійну соціалізацію молоді засобами волонтерської діяльності;

– дослідити зарубіжний досвід реалізації волонтерських програм;

– провести емпіричне дослідження особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану;

– проаналізувати результати емпіричного дослідження особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану;

– розробити рекомендації щодо вдосконалення організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану.

Гіпотеза: Ефективність волонтерської діяльності в умовах воєнного стану значною мірою залежить від рівня координації між волонтерами, державними структурами, благодійниками та отримувачами допомоги, доступу до ресурсів, а також забезпечення психологічної та професійної підтримки волонтерів. Вдосконалення цих аспектів сприятиме підвищенню результативності волонтерських ініціатив та покращенню якості гуманітарної допомоги.

Наукова новизна полягає у системному аналізі особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, що дозволяє глибше зрозуміти ключові виклики та чинники ефективності цього процесу. У межах дослідження вперше на основі емпіричних даних визначено специфіку взаємодії між волонтерами, державними структурами, благодійниками та отримувачами допомоги. Також розроблено рекомендації щодо вдосконалення координації, підвищення професійного рівня волонтерів та забезпечення ресурсної підтримки в умовах кризової ситуації.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку літератури.

РОЗДІЛ 1
ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Історія дослідження організації волонтерської діяльності

Щороку мільйони людей по всьому світу вкладають свій час та зусилля в організації, які надають допомогу людям та групам, що потребують підтримки. Ці внески можуть проявлятися у формі соціальної підтримки, фізичної допомоги, організації та консультування, забезпечення функціонування групових заходів або діяльності на користь справ або рухів, спрямованих на покращення якості життя. У багатьох сферах основні діяльності в житті людей були б порушені, якби волонтери не надавали необхідну допомогу. Наприклад, школи, медичні клініки, притулки для тварин та безліч інших організацій сильно залежать від праці волонтерів.

Волонтерська та соціальна робота мають спільне історичне коріння, подібну філософську та етичну основу, а також сферу діяльності. Вони також сильно залежать від політичного і культурного контексту, в якому вони розвиваються. Сьогодні як волонтерська, так і соціальна робота стикаються з соціальними тенденціями, пов’язаними з модернізацією суспільства, такими як глобалізація, технологічний розвиток, демографічні зміни, зміни в громадянському суспільстві, підйом постмодерністських цінностей. В обох сферах – як соціальній роботі, так і волонтерстві – ці ефекти є предметом зацікавлення експертів, і їхня трансформація та майбутнє є об’єктами роздумів [26, с. 79].

Радкова зазначає, що соціальна та волонтерська робота історично і культурно, а також цивілізаційно, тісно пов’язані між собою. Робити щось для інших, що не випливає безпосередньо з обов’язків або закону, завжди було і завжди буде добровільним актом, актом вільної волі вільної людини.

Аналогічно, Гаврдова зауважує, що всі допоміжні професії виникли історично як добровільні види діяльності. Спочатку завжди існувала якась ідея, ентузіазм щодо покращення чогось або надання допомоги. Однак чим складніша діяльність і більше можливостей завдати шкоди клієнтам, або іншими словами, чим більше знань і системного підходу це вимагає, тим швидше це перетворюється на певну професію, коли воно об'єднується з освітою. Шерр розподіляє історичний зв'язок соціальної та волонтерської роботи на три етапи. Хоча він робить свій аналіз у американському контексті, ті самі форми волонтерської та соціальної роботи можна знайти і в європейському контексті [20, с. 115].

Серед етапів визначається волонтерство як основа формування соціальної роботи, зусилля соціальної роботи до професіоналізації та визначення себе та гармонізація взаємних відносин між волонтерською та соціальною роботою.

Протягом тривалого періоду Середньовіччя можливості для особистої активності та філантропії були обмежені християнським вченням, яке, хоча й підтримувало любов до ближнього в теорії, на практиці відволікало можливі акти любові і використовувало їх виключно для політичної вигоди. Крім того, ми й досі стикаємося з наказом любити і благими намірами, як внутрішньою настановою, що є основою добровільної служби, де зовнішні накази і умови взаємовиключні. Так само, прив'язуючи допомогу, підтримку і пізніше страхові послуги для осіб до світської влади чи держави, ми не залишаємо місця для негайних і гнучких відповідей на конкретних осіб і ситуації, навіть якщо існує бажання втрутитися на користь особи, яка потребує допомоги. Як політична директива проявляється в соціальній сфері як у Середньовіччі до початку Нового часу, так і очевидна у зв'язку з нео-патерналізмом у різних країнах і тоталітаризмом XX століття.

Основним імпульсом для концепції добровільної служби як діяльності для всіх людей без будь-яких відмінностей є ідеї Просвітництва, яке не лише ставить питання соціальних аспектів, але й підкреслює цінність людини як такої, незалежно від її політичної, релігійної, професійної чи соціальної

приналежності. Просвітителі шукають нове обґрунтування необхідності співпраці та взаємодії і наголошують на етичному рівні вирішення недосконалостей і труднощів, які буди спричинені протягом історії. Етика стає універсальним інструментом пошуку стійких рішень для людських проблем, на які кожен має звертати увагу [13]. Не випадково в цей період суспільство починає зосереджуватися на проблемах освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення для літніх, хворих, молодих людей та безробітних. Цей поворот змінив спосіб сприйняття екологічних проблем серед осіб, які почали стикатися з конкретними потребами, ставши об'єктом виклику та змушуючи людей змінювати свої погляди та дії. Таким чином, просвітництво скасувало стереотипи та стандарти, що часто обмежували соціальні можливості.

Просвітництво принесло не лише ідеї, а й обґрунтування цивільних та прав людини. У цей період відбувається парадигмальний зсув у сприйнятті людини, яка страждає від різноманітних дефіцитів, соціальної безпорадності, травм, недуг і деградації. Цей зсув особливо відображається в галузі права. Основний принцип сучасного кримінального та цивільного права полягає в тому, що мета закону не полягає в покаранні винного, а в тому, щоб дати попередження та коригувати, а також компенсувати жертвам. У XVIII столітті вже йшлося не про обмеження, а про пошук способів підтримати позитивні якості людини в процесі виправлення ситуації. Питання полягало в стимулюванні волі особи, від якої суспільство, в кінцевому підсумку очікувало вирішення ситуації [23, с. 24].

Політичним продуктом цих зусиль стала Декларація прав людини та громадянина (1789). Декларація закликає до відповідальності та діяльності. Зростаюча цінність цієї відповідальності та діяльності стає зрозумілою, якщо мотивація є безкорисливою або добровільною. Іншим стимулом була Загальна декларація прав людини (1948), з неї виник процес трьох поколінь прав людини. Бум добровільних організацій, який спостерігається в другій половині XX століття, є, серед іншого, результатом завершення «золотого віку» соціальної держави добробуту. Відповідальність переходить до громадянського

суспільства як незалежного організму. Початки формування соціальної роботи як самостійної професії пов’язані з благодійною, філантропічною та добровільною діяльністю.

Наприкінці 19 - на початку 20 століття організована допомога бідним і соціально незахищеним особам в США, Великій Британії та Німеччині розвивалася через громадські та церковні організації, в основному за участю волонтерів під керівництвом персоналу. Волонтерська діяльність як принцип намагається представити людину поза межами юридичних прав, що надаються; вона акцентує увагу на спільному зв’язку на рівні моральних принципів, чеснот та загального блага. Це сприяло розвитку тенденції до громадських форм співорганізації та взаємодії заради загального блага для громади чи місцевості.

Історична реалізація цього розвитку проявляється в виникненні волонтерських організацій та груп взаємодопомоги, які були продуктом соціальних рухів на кінець 19-го та початок 20-го століття, що боролися за права меншин, жінок, безробітних тощо. Залучення суспільства загалом до волонтерської діяльності, а також ідентифікація з її цілями, цінностями та завданнями виявилися значно складнішими [9].

У сучасному світі очевидно, що ані держава добробуту, ані вільний ринок не принесли бажаних результатів у соціальній сфері – чи то для людей, що потребують допомоги, чи то щодо соціальної стратифікації. Заклади, такі як лікарні, клініки та школи, не забезпечили всебічну безпеку, здоров’я та освіту. В деяких аспектах ці установи зберігали контроль, диктуючи умови або здійснюючи нагляд за тими, кому вони надають послуги. Утилітарні принципи ліберального соціального прогресу часто загрожують особистим свободам – свободі думки, розслідування, самовираження та творчості. Цей дефіцит самовираження та творчості частково компенсується волонтерством або волонтерською діяльністю.

Наприкінці 19 – на початку 20 століття, в США, Великій Британії та Німеччині, організована допомога бідним і соціально незахищеним особам базувалася, з одного боку, на роботі волонтерів, а з іншого – на переході від

індивідуальної та добровільної філантропії до професійної та наукової соціальної роботи. Визначення необхідності індивідуальної та комплексної оцінки ситуацій людей, що переживають труднощі, та ефективної координації послуг призвело до потреби в експертах, які професійно підготовлені до цієї роботи. Однак на початкових етапах професійна підготовка не мала на меті замінити індивідуальний інтерес та добровільні зусилля. Наприклад, Мері Річмонд вважала, що соціальні працівники не можуть бути слугами або помічниками громади. Вона вважала, що основна відповідальність соціальної роботи як професії полягає у керівництві та підтримці добровільних зусиль [10, с. 66].

Проте, з розвитком і систематизацією соціальних послуг, важливість взаємного партнерства між соціальними працівниками та волонтерами була швидко забута в багатьох сферах. Початок 20 століття та період між війнами характеризуються розвитком освіти в галузі соціальної роботи в американському та європейському контексті з підвищенням ролі соціальної роботи в різних сферах, а також цей період можна визначити як етап зусиль соціальної роботи, щоб визначити себе як незалежну професію. У цьому контексті змінюється не лише вигляд соціальної роботи, а й її взаємини з волонтерством.

Для того, щоб продемонструвати соціальну роботу як професію, було необхідно чітко відрізнити соціальну роботу від волонтерських зусиль у соціальній сфері. Як зазначає Гамбріл, результатом цих зусиль було відокремлення соціальної роботи від її зв’язків з волонтерами, оскільки через ці зв’язки її професійний статус у суспільстві міг бути поставлений під сумнів. Таким чином, соціальна робота визначила себе окремо від її волонтерської основи. Партнерство з волонтерами у наданні послуг і вирішенні соціальних проблем дало волонтерам доступ до сфери соціальних послуг, за яку соціальна робота так тяжко боролася і завдяки якій вона отримала статус професійного авторитету. Тратнер підсумовує зміни у взаєминах соціальної та волонтерської роботи на початку 20 століття в американському контексті: волонтерство не

зникло повністю з соціальної роботи, і перша причина цього полягає в його довгій традиції, а друга – в тому, що і соціальні працівники, і медсестри потребували влади, впливу та фінансової підтримки волонтерів. Однак відбулося взаємне обмін ролями. Спочатку волонтери були в прямому контакті з тими, хто потребував допомоги, оплачувані працівники забезпечували функціонування організації, і поступово ці ролі обмінялися. Волонтери займалися канцелярською роботою, а як члени рад формували політику організацій і шукали фінансові внески, в той час як польова робота була в руках оплачуваних професіоналів. Раніше сприйняте як громадський обов'язок, волонтерство стало привілеєм, підтримуваним агентствами для тих, хто приймав їхній авторитет і дисципліну.

Завдяки зусиллям з професіоналізації соціальної роботи, формалізація соціальної роботи вплинула також на зміну взаємин між соціальною роботою та волонтерством. Багато послуг, які надавали волонтери та приватні суб'єкти, потрапили під контроль урядів. Уряд взяв на себе відповідальність за сферу соціальних послуг, а соціальна робота стала основною професією в цій сфері. Як наслідок, робота волонтерів відійшла на другий план [2, с. 109].

Незважаючи на зміни у взаємозв'язку між волонтерством та соціальною роботою, можна зробити висновок, що соціальна робота ніколи не поривала своїх зв'язків з волонтерами. Як зазначають Андерсон і Амбросіно, під час Другої світової війни соціальні працівники звернулися до волонтерів як до необхідного джерела для задоволення соціальних потреб. У 1950-х роках волонтери стали партнерами для додаткових послуг соціальної роботи: вони допомагали збирати гроші, проводити навчання та асистували в офісах. У 1960-х роках деякі волонтери почали надавати прямі послуги, пропонуючи терапію, консультування в рамках телефонної кризової допомоги, адвокацію у справах домашнього насильства та участь у групах самодопомоги.

Значний розвиток добровільних організацій, програм волонтерства та груп самодопомоги в 1970-х роках сприяв зміні взаємних відносин між волонтерською та соціальною роботою в світі. Цей розвиток був спричинений

кризою соціальної держави з одного боку і політикою консервативних систем Рональда Рейгана та Маргарет Тетчер з іншого, які зробили волонтерський сектор центральною частиною стратегії для зниження державних витрат на соціальні справи (наприклад, М. Тетчер запропонувала залишити соціальний догляд цілком на добровільній основі). Хоча така ситуація була характерна переважно для консервативних систем Англії та США, це привернуло увагу й інших європейських країн [12, с. 48].

З іншого боку, зростаючий рух волонтерства та груп самодопомоги був виразом зростаючої громадянської самовпевненості та прагнень людей вирішувати проблеми самостійно, застосовуючи свої власні ідеї та погляди. Одночасно це була реакція на недосконалі або відсутні професійні послуги. Повернення соціальної роботи до використання допомоги волонтерів базувалося на ідеї, що належним чином підготовлені та під наглядом волонтери можуть доповнити роботу соціальних працівників і допомогти їм зосередитись на більш складних аспектах їх роботи.

Вищезазначені процеси створили передумови для взаємної співпраці соціальної роботи та волонтерства.

Соціальні процеси, пов’язані з модернізацією суспільства, змінюють ставлення людей до волонтерства та постають новими викликами для соціальної роботи. Соціальна робота у світі має потенціал розпочати нову еру у своєму відношенні до волонтерства та волонтерів. За останні два десятиліття сфера соціальних послуг значно змінилася. Відповідальність за надання соціальних послуг переміщується від держави до приватного та неприбуткового секторів на місцевому рівні. З цим зміщенням з’являється зусилля заохочувати волонтерів брати участь у задоволенні соціальних потреб. Соціальна робота є важливою професією в розробці, наданні та оцінці соціальних послуг. Її майбутнє як ефективної та цінної професії значною мірою залежить від того, як вона відновить свою роль партнера разом із волонтерами [7, с. 130].

Завершення розгляду історичних та теоретичних аспектів волонтерської діяльності формує основу для подальшого дослідження сучасних умов та

організаційних підходів у цій сфері. Виявлені історичні закономірності, принципи та практики дозволяють краще зрозуміти еволюцію волонтерської діяльності та її вплив на суспільство.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «організація», «благодійна допомога», «соціальна робота», «волонтерство», «волонтерська діяльність»

Для глибокого розуміння особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану необхідно визначити та осмислити ключові поняття, що лежать в основі дослідження. Аналіз основних термінів дозволяє чіткіше окреслити межі предмету дослідження, систематизувати наукові підходи до його вивчення та встановити теоретичну базу, на якій ґрунтуються практичні аспекти волонтерської діяльності. Уточнення понять сприяє створенню єдиного розуміння їхнього змісту та функцій, що є критично важливим для ефективної координації учасників та реалізації волонтерських ініціатив [3, с. 14].

Поняття «організація» походить від грецького слова ὄργανον, що означає об’єднання елементів у єдину систему. Б. Карлоф визначає організацію як механізм координації зусиль людей для досягнення спільної мети. У сучасному суспільстві існує багато організацій, що охоплюють різні сфери діяльності. Вони відрізняються цілями, формами власності та можуть бути комерційними чи некомерційними, але діють за визначеними правилами й процедурами.

Організації виникають через потребу людей у кооперації для досягнення спільних цілей, особливо за обмежених ресурсів. Їхня діяльність базується на впровадженні чітких правил і структур для ефективної взаємодії. Ч. Барнард визначає організацію як спільноту людей, які свідомо координують свою діяльність для досягнення загальних цілей. За кількох цілей структура організації ускладнюється. Таким чином, організація – це група, яка спільно працює задля конкретного результату.

Організація повинна відповідати кільком критеріям: складатися щонайменше з двох осіб, які ідентифікують себе як частину групи, мати спільну мету та координувати дії для її досягнення. Держава, як складна організація, має взаємопов'язані цілі, використовує ресурси, структурує працю та залежить від зовнішніх умов. Методологічно організація – це упорядкована взаємодія елементів, об'єднаних у єдину систему [31, с. 88].

Ефективність організації визначається досягненням цілей через результативне управління. Чітке визначення цілей є ключовою умовою її функціонування. За способом ухвалення рішень організації поділяються на централізовані, де рішення приймає керівництво, і децентралізовані, які делегують повноваження нижчим рівням.

Централізовані організації зосереджують ухвалення ключових рішень у керівництві, обмежуючи автономію нижчих рівнів. Децентралізовані, навпаки, розподіляють відповідальність між усіма рівнями. Жодна організація не є повністю централізованою чи децентралізованою; баланс між цими підходами визначає її характер.

Організація як складна соціально-технічна система функціонує під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, що визначають її стратегії та ефективність. Внутрішнє середовище охоплює цілі, структуру, ресурси, технології, персонал і завдання, які тісно взаємодіють. Будь-яка зміна в одному елементі впливає на інші. Зовнішнє середовище формує контекст діяльності організації, враховуючи економічні, соціальні та політичні фактори. Успішне функціонування залежить від врахування динаміки змін у обох середовищах [35, с. 188].

Як процес, організація є динамічною діяльністю, спрямованою на впорядкування та координацію ресурсів і зусиль для досягнення цілей. Цей процес починається з визначення мети та завершується її реалізацією, забезпечуючи структуровану взаємодію між людьми, технологіями й іншими ресурсами.

Планування є ключовим аспектом, що дозволяє визначити напрямок діяльності й оптимально розподілити ресурси. Налагодження комунікацій сприяє узгодженості дій, а делегування повноважень забезпечує швидке прийняття рішень і ефективний розподіл відповідальності.

Організація як процес не лише спрямована на досягнення цілей, але й передбачає адаптацію до змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Її гнучкість дозволяє трансформуватися відповідно до нових умов і викликів, поєднуючи творчий і аналітичний підходи до управління ресурсами. Це робить організацію важливим інструментом для розвитку й стабільності соціальних, економічних і технічних систем.

Організація – це інтегрований підхід, що поєднує планування, координацію, адаптацію та реалізацію, забезпечуючи ефективне функціонування в складному середовищі. Благодійність, як частина суспільного життя, зазнавала змін, адаптуючись до соціальних і культурних умов, набуваючи нового змісту залежно від потреб епохи. Сьогодні вона є важливим інструментом соціальної діяльності, орієнтованої на вирішення соціальних проблем, гуманізацію відносин і підтримку вразливих верств населення.

Благодійність інтегрується в соціальну діяльність, сприяючи зміцненню солідарності, стійкості зв’язків і сталому розвитку суспільства. Вона виконує не лише роль милосердя, а й виступає стратегічним засобом для поліпшення якості життя та утвердження соціальної справедливості. Її концепт ґрунтується на ідеї «блага», що бере початок у філософії Аристотеля, який визначав благо як найвищу цінність і сенс людського існування, незалежно від вигод чи наслідків.

Термін «благодійність» утворений зі слів «благо» і «діяти», що буквально означає «діяння на благо». Однак таке широке визначення спричиняє численні інтерпретації, що стимулює дослідження етимології та історичного розвитку цього поняття для уточнення його змісту. У різних культурах значення благодійності має свої особливості: латинське «caritas» передає ідею жертовної любові, староруське «благое деянье» акцентує допомогу нужденним, а словник

Брокгауза і Ефрона включає матеріальну підтримку малозабезпечених, лікування хворих, виховання сиріт та допомогу безпритульним [27, с. 124].

У соціальній роботі благодійність – це гуманістична діяльність, спрямована на підтримку людей у складних життєвих обставинах. Її мета – збереження здатності до самостійного життя через професійну допомогу соціальних працівників. Вивчення благодійності дозволяє розробляти ефективні підходи для вирішення соціальних проблем.

Як складова суспільних відносин, благодійність потребує розуміння її ролі в соціальному контексті. Суспільні відносини можуть бути широкими – як будь-які соціальні зв'язки, або вузькими, орієнтованими на рівність, справедливість, розподіл благ і задоволення потреб людей.

Соціологічні підходи, зокрема концепція М. Вебера, визначають суспільні відносини як осмислену взаємопов'язану поведінку кількох людей. Такі відносини проявляються через форми взаємодії, як-от боротьба, співпраця чи виконання домовленостей, і є основою соціального порядку. Благодійність у цьому контексті розглядається як особливий тип взаємодії, спрямований на задоволення потреб, соціальну підтримку, усунення нерівності та сприяння інтеграції, водночас виступаючи моральним орієнтиром, що ґрунтується на гуманізмі та справедливості [36, с. 40].

Соціальна енциклопедія визначає благодійність як глобальний рух, що об'єднує гуманістично спрямовані дії людей і організацій. Основний зміст благодійності полягає у виявленні турботи й наданні безкоштовної допомоги тим, хто перебуває у скрутному становищі, включаючи соціально незахищені верстви населення. Вона охоплює підтримку хворих, людей з інвалідністю, сиріт та інших вразливих груп.

Великій енциклопедичний словник розглядає благодійність як допомогу нужденним, яка може бути спрямована на окремих осіб чи організації. Вона також може вирішувати ширші суспільно значущі завдання, як-от збереження культурної спадщини, охорона навколишнього середовища, підтримка освіти та медицини.

У міжнародному контексті термін «благодійність» позначається англійським словом «charity», яке має багатогранне значення, охоплюючи доброту, допомогу нужденним, великодушність і милосердя, а також організації, що займаються підтримкою вразливих верств. Благодійність як явище заснована на любові до ближнього і прагненні до поширення добра, поєднуючи матеріальні та духовні аспекти соціальних відносин. Сучасне уявлення про благодійність включає не лише фінансову допомогу, а й утвердження моральних і етичних цінностей, які формують гуманістичні відносини в суспільстві [40, с. 475].

У соціально-економічному контексті благодійність виступає засобом вираження суспільних цінностей, об'єднуючи зусилля для підтримки вразливих верств і зміцнення морально-етичних орієнтирів. Її суть полягає не лише в матеріальному забезпеченні, але й у духовній мотивації учасників, які спрямовують свої дії на вирішення соціальних проблем і підтримку тих, хто цього потребує. Дослідник О. Ільченко підкреслює важливість моральних принципів і добровільного характеру такої діяльності, яка базується на безкорисливості й суспільно значущих цілях.

Феномен благодійності визначається його сутнісними рисами, які закріпилися в суспільній свідомості як прояв гуманізму, спрямованого на допомогу нужденним незалежно від їхніх національних, соціальних чи релігійних особливостей. Благодійність базується на моральних принципах, тісно пов'язаних із релігійними канонами, особливо християнськими, які вважаються її ідейним джерелом. Це підтверджується сучасними дослідженнями та практикою соціальної допомоги.

Думки науковців щодо ролі благодійності розділяються. Одні вважають, що в сучасному світі вона повинна поступитися місцем системним соціальним програмам, які ефективніше вирішують кризові ситуації. Інші наголошують, що благодійність залишається важливим засобом зменшення розриву між суспільними потребами та державним управлінням. Вона компенсує недоліки державної політики, зокрема обмеженість фінансування та недостатню увагу до

соціальних проблем, спрямовуючи ресурси на підтримку вразливих груп [37, с. 329].

Дослідники І.М. Модель і Б.С. Модель визначають благодійність як важливу складову громадянського суспільства, що проявляється в діяльності соціальних інститутів. Вони наголошують на важливості наявності нормативної бази, яка регулює благодійну діяльність, інтеграції благодійності в суспільні цінності для забезпечення контролю, а також наявності ресурсів для виконання соціальних завдань.

Благодійність виконує не лише гуманітарну функцію, але й зміцнює громадянське суспільство, підтримуючи соціальні інститути та компенсуючи недоліки державного управління, зокрема в питаннях соціальної підтримки.

Благодійна діяльність як соціально-правове явище формується на основі потреб суспільства в підтримці вразливих категорій населення та розвитку ключових сфер. Її ефективність залежить від сприяння держави, бізнесу та некомерційних організацій, які створюють умови для розвитку благодійності [8, с. 45].

Законодавство визначає напрями благодійної діяльності, зокрема підтримку освіти й охорони здоров’я, що забезпечує доступ до знань і медичних послуг. Важливими є екологічні ініціативи, захист довкілля та тварин, спрямовані на збереження природних ресурсів. Благодійність охоплює допомогу постраждалим від катастроф, збройних конфліктів і кризових ситуацій, а також надання правової допомоги й соціальної підтримки.

Соціальний захист, боротьба з бідністю, підтримка культури, мистецтва й наукових досліджень сприяють покращенню життя вразливих верств і збереженню культурної спадщини. Захист прав людини, підтримка громад і сприяння економічному розвитку регіонів допомагають формувати громадянське суспільство. Благодійність також сприяє реалізації державних і місцевих програм, підвищуючи добробут населення.

Сучасне законодавство запровадило поняття «бенефіціар», що визначає отримувача благодійної допомоги. Ними можуть бути фізичні особи,

неприбуткові організації, територіальні громади чи юридичні особи, якщо допомога спрямована на досягнення визначених законом цілей. Це розширює можливості благодійних організацій у підтримці різних категорій, сприяючи вирішенню соціальних проблем [9].

Соціальна робота є невід'ємною частиною суспільного життя, заснованою на принципах гуманізму та взаємодії. Вона передбачає встановлення зв'язку між суб'єктом і об'єктом допомоги, поєднуючи практичну й моральну підтримку для покращення добробуту та якості життя людей, які цього потребують.

Згідно із Законом України «Про благодійництво та благодійні організації», благодійна організація – це недержавна структура, яка реалізує благодійну діяльність на благо суспільства або окремих його груп. Її діяльність спрямована на підтримку соціальних ініціатив без комерційної вигоди.

Благодійна діяльність є безкорисливою практикою, яку здійснюють організації чи приватні особи для надання матеріальної чи іншої допомоги без фінансової вигоди. Благодійництво охоплює добровільні пожертви, спрямовані на фінансову, організаційну чи іншу підтримку отримувачів. Проявами благодійності є меценатство, що підтримує культурні та мистецькі проєкти, і спонсорство, яке може включати рекламний компонент [12, с. 203].

Отримувачами благодійної допомоги є фізичні особи чи організації, які отримують пожертви, тоді як благодійники – це ті, хто добровільно й безкорисливо надає таку допомогу. Благодійні програми є інструментом для реалізації заходів, спрямованих на досягнення конкретних цілей, що відповідають завданням благодійних організацій.

Благодійні фонди займають особливе місце серед благодійних структур. Вони створюються на основі добровільних внесків і спрямовують свої ресурси на фінансування отримувачів, використовуючи професійні підходи для вирішення соціальних завдань.

У благодійній сфері термінологічні питання, зокрема співвідношення понять «благодійність» і «меценатство», залишаються предметом обговорення.

Дослідники загалом вважають, що меценатство є складовою благодійності зі специфічною орієнтацією на підтримку культури. О.М. Донік визначає меценатство як доброчинність, спрямовану на стимулювання творчої діяльності у сфері науки, мистецтва й культури через матеріальну допомогу організаціям чи діячам, яку надають приватні особи з власної ініціативи.

Спонсорство, на відміну від меценатства, поєднує фінансову підтримку з просуванням імені, бренду чи торгової марки, спрямовуючи ресурси на соціальні чи культурні проєкти із комерційними цілями [17, с. 15].

Громадянська ініціатива є формою самоорганізації громадян для взаємодопомоги чи захисту інтересів у різних сферах. Вона базується на добровільності, особистому контакті й свободі участі, уникаючи формальних структур і соціальних чи політичних обмежень. Така діяльність є важливим елементом розвитку громадянського суспільства.

Гранти – це цільові безоплатні кошти, що надаються для реалізації благодійних програм, наукових досліджень, навчання або інших суспільно корисних цілей. Їх надання зазвичай відбувається на конкурсній основі, а використання регулюється грантовою угодою, яка визначає умови фінансування та порядок звітування.

Важливу роль у благодійності відіграють волонтери, які безкоштовно або за грантові кошти надають підтримку в реалізації благодійних програм. Їх діяльність сприяє вирішенню соціальних проблем і підтримці вразливих верств населення.

Милосердя – це співчуття, виражене в діях, спрямованих на допомогу нужденним. Воно є матеріальною формою доброти, орієнтованої на підтримку людей у складних життєвих обставинах. Пожертвування передбачає надання коштів, майна чи прав для суспільно корисних цілей і може бути спрямоване на підтримку осіб або установ, зокрема соціального захисту, культури чи науки [22, с. 147].

Піклувальник займається безкорисливою підтримкою конкретних соціальних проєктів. У межах опікунських рад піклувальники здійснюють нагляд за діяльністю організацій, сприяючи їх ефективній роботі.

Збір пожертвувань – це звернення до суспільства для залучення коштів, майна чи послуг на благодійні цілі, яке може здійснюватися прямим або непрямим шляхом. На відміну від цього, спонсорство поєднує підтримку благодійних ініціатив із рекламуванням власної діяльності, передбачаючи вигоду для спонсора.

Фандрайзинг є організованим процесом залучення фінансових і матеріальних ресурсів для підтримки соціально значущих проєктів, виступаючи основним механізмом забезпечення ресурсів для благодійної діяльності.

Фонд – це некомерційна організація, створена на добровільних внесках громадян чи юридичних осіб, метою якої є підтримка суспільно важливих цілей, таких як соціальні, культурні чи освітні ініціативи [14, с. 15].

«Волонтер» у перекладі з французької означає «доброволець», а «волонтерство» – це добровільна, суспільно значуща діяльність, заснована на бажанні реалізувати власну громадянську позицію. Такий підхід сприяє формуванню свідомого суспільства. Волонтери прагнуть особисто долучатися до вирішення важливих для нації проблем. В Україні волонтерство зародилося ще в XIX столітті, коли громадські організації допомагали лікарням, притулкам, їдальням, навчали грамоти, підтримували безхатченків і популяризували тверезий спосіб життя, особливо на західних землях. Волонтерство в Україні не має релігійних, вікових, расових, гендерних чи політичних обмежень. Воно об’єднує небайдужих людей, які вирішують як локальні, так і національні проблеми, вкладаючи свої ресурси, час і талант для реалізації суспільно значущих проектів.

Поняття «волонтерська діяльність» увійшло до української наукової літератури лише з 90-х років XX століття. Аналіз соціологічних, філософських та тлумачних словників, виданих до цього періоду, показує відсутність цього терміна. У 2015 році соціологічний словник С. А. Купрієнка визначив

«волонтерство» як добровільну допомогу соціально вразливим групам, зокрема інвалідам, хворим, літнім людям та тим, хто опинився у складних життєвих обставинах. «Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи» трактує волонтерський рух як благодійну діяльність, здійснювану фізичними особами без матеріальної вигоди чи кар'єрного просування, задля добробуту суспільства та спільнот [19, с. 169].

У словнику із соціальної роботи «волонтерство» визначається як добровільне виконання обов'язків із надання безкоштовної соціальної допомоги інвалідам, хворим, людям похилого віку та групам, які перебувають у складних життєвих обставинах. В.В. Вашкович трактує волонтерську діяльність як форму благодійності, що базується на добровільних, безоплатних діях для покращення стану отримувачів допомоги. На думку В.О. Болотової, Н.О. Ляшенко та Т.М. Байдак, волонтерська діяльність є формою соціальної активності, що характеризується добровільністю, мінімальною винагородою (меншою за вартість виконаної роботи) та користю для суспільства, окремих осіб чи довкілля.

І.Д. Звєрєва визначає волонтерську роботу як благодійну діяльність фізичних осіб, що здійснюється на засадах неприбутковості, без матеріальної вигоди чи кар'єрного зростання, задля покращення добробуту спільнот і суспільства. І.В. Літяга та С.М. Ситняківська трактують волонтерську діяльність як суспільно корисну, систематичну, вмотивовану та неприбуткову активність фізичних і юридичних осіб, спрямовану на виконання робіт і надання послуг громадянам, організаціям чи суспільству. На думку К.О. Сидоренка, волонтерська діяльність – це форма благодійності, що передбачає добровільні, безоплатні активні дії для покращення стану отримувачів допомоги [13].

У монографії «Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження» П.В. Горінов та Р.Г. Драпушко наголошують, що волонтерство є соціальним феноменом сучасного суспільства, яке досліджується багатьма українськими та зарубіжними науковцями. І.Ю. Чайка визначає волонтерство

як суспільно корисну діяльність, орієнтовану виключно на загальне благо, без політичного забарвлення і на основі загальнолюдських цінностей. О.О. Проценко розглядає волонтерство як соціокультурну практику, де добровільні дії людей спрямовані на вирішення соціальних проблем, враховуючи цінності, традиції та норми конкретного суспільства. В.С. Сірко трактує волонтерську діяльність як добровільну, усвідомлену, безкорисливу активність, спрямовану на допомогу отримувачам.

Н.І. Грищенко зазначає, що волонтерство є дієвим способом об'єднання зусиль суспільства і держави для вирішення соціальних завдань, мобілізації громадської ініціативи, консолідації суспільства та підвищення ефективності соціальної політики задля досягнення суспільного добробуту. Зміни політичних реалій в Україні вплинули на трактування поняття «волонтерська діяльність». О.В. Панькова, О.Ю. Касперович та О.В. Іщенко вказують, що нині воно охоплює передусім добровільну допомогу постраждалим від воєнного конфлікту, переселенцям та військовим.

А. Бондаренко та Ю. Вдовцов вважають, що волонтерство – це відповідальна практика громадянської солідарності, спрямована на подолання економічної, соціальної, культурної та політичної несправедливості, підтримку загального добробуту країни й світу, а також залучення громадян до розбудови суспільства, придатного для життя. Зарубіжні дослідники описують волонтерство як діяльність, що здійснюється у вільний час без грошової компенсації, або як добровільну, безоплатну відданість для блага спільноти чи суспільства.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова активність, яка реалізується шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтер визначається як фізична особа, що добровільно здійснює таку діяльність.

Ідея соціального служіння, безоплатної допомоги нужденним і залучення громадян до суспільно-корисної діяльності, включаючи підтримку

постраждалих від стихійних лих, катастроф чи конфліктів, є звичним явищем для розвинених країн [25, с. 79].

Аналіз основних понять дослідження дозволив сформувати чітке уявлення про сутність і специфіку волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. Визначення ключових термінів, таких як волонтерство, організація волонтерської діяльності, координація та гуманітарна підтримка, забезпечило теоретичну базу для подальшого дослідження. Систематизація цих понять сприяла глибшому розумінню механізмів взаємодії між учасниками волонтерського процесу, виявленню їхніх функцій та ролей у загальній системі підтримки. Отримані результати створюють основу для аналізу практичних аспектів організації волонтерської діяльності та розробки ефективних підходів до її вдосконалення.

1.3. Принципи та методи дослідження організації надання благодійної допомоги громадянам похилого віку у прифронтовому місті

Для всебічного й обґрунтованого дослідження теми організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану доцільно використовувати сукупність наукових принципів і методів, які забезпечать глибоке розкриття проблематики та її ключових аспектів.

Одним із основних принципів є принцип об’єктивності, який спрямований на здобуття достовірної інформації про досліджуваний об’єкт без впливу суб’єктивних переконань, моральних, політичних чи інших поглядів дослідника. Цей принцип є фундаментальним у процесі наукового пізнання, забезпечуючи точність і неупередженість аналізу. У контексті організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану він дозволяє оцінити реальний стан волонтерської підтримки, уникаючи спотворень і суб’єктивних інтерпретацій [33, с. 165].

Принцип історизму є важливим підходом у дослідженні, спрямованим на аналіз попередніх досліджень і використання напрацьованих методик та

організаційних підходів. Цей принцип дозволяє порівнювати явища в історичній динаміці, виявляти закономірності та визначати етапи розвитку процесів. У контексті волонтерської діяльності в умовах воєнного стану історизм сприяє розумінню змін у підходах до організації волонтерської допомоги, її еволюції та впливу на суспільні процеси.

Принципи розвитку, гуманізму та активності відіграють ключову роль у дослідженні організації волонтерської діяльності. Принцип розвитку акцентує увагу на змінах, які відбулися у волонтерському русі, зокрема на його формуванні та становленні як важливого соціального явища. Принцип гуманізму підкреслює цінність кожної людини, орієнтуючись на забезпечення її гідності та добробуту. Принцип активності спрямований на вивчення взаємодії між волонтерами та отримувачами допомоги, що є основою ефективної організації підтримки в кризових умовах [31, с. 196].

Дотримання принципів об’єктивності, історизму, розвитку, гуманізму та активності забезпечує точність і всебічність дослідження, допомагаючи уникати спрощень і суб’єктивних оцінок. Ці принципи спрямовують дослідника на комплексний підхід до аналізу явища, враховуючи його історичну еволюцію та сучасний контекст. Для реалізації цих принципів використовуються загальнологічні методи, які дозволяють глибоко досліджувати організацію волонтерської діяльності.

Метод аналізу є фундаментом дослідження, оскільки дає змогу розділити об’єкт на окремі складові, такі як історичні передумови організації волонтерства, структура його функціонування та вплив на соціальні групи, що потребують підтримки. Наприклад, аналіз допомагає оцінити ефективність конкретних волонтерських програм і їх відповідність сучасним викликам.

Синтез слугує доповненням до аналізу, об’єднуючи різні елементи в цілісне уявлення про організацію волонтерської діяльності. Це дає змогу простежити взаємозв’язок між історичними підходами, сучасними практиками та результатами соціальної підтримки.

Абстрагування дозволяє зосередитися на ключових аспектах дослідження, таких як гуманістичний характер волонтерської діяльності чи її вплив на стабільність суспільства в умовах воєнного стану, відокремлюючи другорядні деталі. Завдяки цьому формується теоретична база, яка може бути використана для розробки практичних рекомендацій [35, с. 114].

Індуктивний метод сприяє узагальненню фактів, отриманих під час вивчення конкретних прикладів волонтерської діяльності, та виявленню загальних закономірностей, таких як тенденції розвитку волонтерства або типові потреби постраждалих унаслідок воєнного стану. Наприклад, аналіз результатів діяльності окремих волонтерських організацій дозволяє визначити ефективні моделі взаємодії з постраждалими громадами.

У дослідженні організації волонтерської діяльності дедукція та індукція є взаємодоповнювальними методами. Дедуктивний метод, заснований на логічному висновку, дозволяє застосовувати загальні положення до конкретних ситуацій, виявляючи їх специфіку. У контексті дослідження він може використовуватися для аналізу закономірностей у розвитку волонтерства та оцінки його впливу на підтримку постраждалих шляхом деталізації загальних принципів організації допомоги.

Індуктивний метод дозволяє узагальнювати зібрані факти й виявляти загальні тенденції в організації волонтерської діяльності, спрямованої на підтримку різних соціальних груп. Поєднання цих методів забезпечує комплексний підхід, що дозволяє розкрити як загальні аспекти волонтерської роботи, так і специфіку окремих підходів до вирішення соціальних проблем в умовах воєнного стану.

Метод вивчення документів є важливим інструментом у дослідженні організації волонтерської діяльності, адже він дозволяє аналізувати нормативно-правові акти, звіти волонтерських організацій, статистичні дані та інші джерела інформації. Використання цього методу вимагає вміння оцінювати достовірність джерел і виділяти ключові факти, які безпосередньо стосуються теми дослідження [28, с. 50].

Серед основних методів дослідження виділяється метод порівняння, що дозволяє аналізувати подібності й відмінності у підходах до організації волонтерської діяльності. Наприклад, за допомогою цього методу можна вивчити різницю в організації підтримки постраждалих від воєнного конфлікту у різних країнах, визначити загальні риси в роботі волонтерських організацій або простежити еволюцію підходів до допомоги в історичному контексті. Ефективне порівняння базується на двох умовах: спільності об’єктів і аналізі найбільш значущих характеристик.

Метод порівняння також дозволяє формулювати висновки за аналогією. Наприклад, якщо волонтерська програма в одній країні продемонструвала позитивні результати, її елементи можуть бути адаптовані до умов іншої країни чи суспільства.

У рамках дослідження використовуються також емпіричні методи, що дозволяють вивчати конкретні явища реального світу. Це може включати опитування постраждалих, аналіз їхніх потреб і оцінку ефективності волонтерських програм. Застосування таких методів сприяє глибшому розумінню проблематики та розробці практичних рекомендацій для покращення організації волонтерської діяльності [2, с. 167].

Структурно-функціональний аналіз є ефективним методом системного дослідження соціальних явищ, який розглядає їх як взаємопов’язану цілісність, де кожен елемент виконує певну роль. Цей підхід дозволяє детально вивчати соціальну структуру та виявляти функціональні зв’язки між її компонентами, що особливо важливо для аналізу організації волонтерської діяльності.

Метод включає два основні підходи. Структурний підхід фокусується на аналізі елементів об’єкта дослідження, таких як волонтерські групи, державні установи або громадські організації, що беруть участь у волонтерській діяльності. Його мета – визначити функції, які ці елементи виконують у загальній системі соціальної підтримки. У контексті нашого дослідження це може включати вивчення ролі волонтерів, благодійних організацій або інших учасників у забезпеченні допомоги постраждалим.

Функціональний підхід, у свою чергу, визначає необхідні функції, які мають бути реалізовані, і аналізує структури, здатні їх виконати. У рамках дослідження це може означати оцінку потреб постраждалих в умовах воєнного стану та пошук відповідних організацій чи ініціатив, що здатні забезпечити ці потреби через волонтерські програми чи державну підтримку.

Соціальне життя при цьому розглядається як складна система взаємодій між людьми та соціальними групами. Аналіз статусу та функцій учасників волонтерської діяльності – від волонтерів і організаторів до отримувачів допомоги – дозволяє зрозуміти, як ці взаємодії впливають на ефективність підтримки та її організацію [7, с. 130].

Для структурно-функціонального аналізу ключовим є принцип нормативізму, який наголошує на тому, що соціальна поведінка та організація діяльності формуються під впливом нормативних приписів і цінностей. У контексті волонтерської діяльності це особливо важливо, адже нормативи гуманізму й милосердя слугують основою для формування цілей і завдань, спрямованих на підтримку вразливих груп населення. Завдяки цьому можна оцінити, наскільки ефективно соціальні структури виконують свої функції, зокрема в умовах воєнного стану.

Соціальна діагностика є невід’ємною частиною соціальної роботи, оскільки дозволяє вивчити явища соціальної сфери через аналіз причинно-наслідкових зв’язків, які визначають їхній стан і перспективи. Цей процес передує іншим етапам роботи, забезпечуючи фундамент для подальших дій та рішень.

Методи соціальної діагностики поділяються на два основних напрями. Перший включає аналіз діагностичної інформації, який дозволяє визначити пріоритетні проблеми й оцінити стан об’єкта. Другий напрям спрямований на проведення діагностичних досліджень, які забезпечують отримання достовірних даних про соціальні явища.

Серед основних методів соціальної діагностики – аналіз документів, збір первинної інформації, тестування, інтерв’ю, анкетування та спостереження.

Наприклад, у дослідженні організації волонтерської діяльності анкетування може використовуватися для визначення потреб постраждалих, а аналіз статистичних даних – для оцінки ефективності волонтерських програм. Такий підхід забезпечує комплексне вивчення проблематики та розробку обґрунтованих рекомендацій.

Аналіз принципів і методів свідчить, що організація волонтерської діяльності в умовах воєнного стану є складним і багатогранним процесом, який потребує системного та всебічного підходу. Принципи об'єктивності, історизму, розвитку, гуманізму та активності дозволяють не лише враховувати сучасні виклики, але й аналізувати еволюцію волонтерської підтримки, формуючи підґрунтя для ефективної організації соціальної допомоги. Вони сприяють глибокому розумінню проблематики та розробці стратегій, орієнтованих на реальні потреби суспільства.

Методи, зокрема аналіз, синтез, абстрагування, індукція, дедукція, порівняння та соціальна діагностика, забезпечують якісну оцінку стану та динаміки волонтерських ініціатив. Структурно-функціональний аналіз дозволяє виявити зв'язки між елементами системи волонтерської діяльності, визначити роль кожного учасника та їхній внесок у досягнення спільних цілей. Метод соціальної діагностики допомагає ідентифікувати актуальні потреби постраждалих, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки й формувати рекомендації для подолання проблем.

Метод порівняння відіграє важливу роль у визначенні подібностей і відмінностей у підходах до організації волонтерської підтримки в різних умовах, а також у запозиченні найкращих практик. Індуктивні й дедуктивні методи забезпечують деталізацію та узагальнення отриманих даних, що є критично важливим для формулювання ефективних стратегій організації волонтерської діяльності в кризових ситуаціях [6, с. 128].

Бібліометрія є ефективним методом аналізу, який можна використовувати для оцінки стану й розвитку досліджень, пов'язаних з організацією волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. Основними елементами

бібліометричного аналізу є вивчення продуктивності та картографія знань. Аналіз продуктивності дозволяє оцінити наукову активність авторів, установ і країн, які публікують роботи з тематики волонтерства. Середня кількість цитувань на публікацію є важливим показником, що демонструє вплив досліджень на розвиток цієї сфери та їх значущість для наукової спільноти.

Картографія знань є інструментом, який дозволяє візуалізувати структуру та динаміку дослідницьких напрямів, пов'язаних з організацією волонтерської допомоги. Сучасні технології створення візуальних карт знань допомагають виявити зв'язки між ключовими поняттями, що дає змогу краще зрозуміти специфіку досліджуваної сфери. Карти знань включають аналізи співіснування та еволюції [5, с. 47].

Аналіз співіснування ключових слів дозволяє визначити, які аспекти організації волонтерської діяльності часто досліджуються разом, а частота їхнього співіснування свідчить про актуальність тем. Наприклад, терміни «волонтерство», «воєнний стан» і «соціальна підтримка» можуть бути тісно пов'язані в наукових роботах. Аналіз еволюції, своєю чергою, дає змогу простежити, як змінювалися підходи до організації волонтерства, визначити основні тенденції та пріоритети в цій галузі.

Ці підходи забезпечують системний аналіз дослідницьких напрямів у сфері волонтерської діяльності, що дозволяє виявляти ключові тенденції, напрями розвитку та формувати основу для подальших наукових і практичних рекомендацій.

Бібліометрія є цінним інструментом для літературного аналізу, що дозволяє досліджувати наявну літературу в будь-якій галузі за допомогою кількісних методів. У контексті організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану цей метод допомагає визначити актуальні напрями досліджень, аналізувати тенденції розвитку та формулювати обґрунтовані висновки. Завдяки сучасним технікам, таким як комп'ютерні науки, управління базами даних і статистика, бібліометрія стала ефективним науковим підходом, який дозволяє дослідникам проводити системний аналіз літератури.

Для дослідження було використано описово-кореляційний дизайн. Описовий підхід дозволяє узагальнювати дані за допомогою статистики, забезпечуючи детальний аналіз ключових аспектів організації волонтерської діяльності. Він допомагає отримати глибоке розуміння основних причин та факторів, які впливають на організацію волонтерської підтримки, зокрема в кризових умовах. Збір даних проводиться через анкетування, опитування та подібні інструменти, що дозволяють кількісно оцінити проблематику [31, с. 196].

Кореляційний підхід доповнює описовий, аналізуючи взаємозв'язки між кількома змінними. Це дозволяє оцінити, як різні фактори, такі як організаційна структура, ресурси чи потреби постраждалих, впливають на ефективність волонтерських ініціатив. Завдяки цьому підходу дослідження забезпечує не лише якісний аналіз проблеми, а й можливість формування практичних рекомендацій, заснованих на статистично обґрунтованих даних.

Кореляційний дизайн дослідження, з іншого боку, вивчає зв'язки між змінними, не дозволяючи досліднику контролювати чи маніпулювати ними. Інтенсивність і напрямок зв'язку між двома (або більше) змінними виражається через кореляцію. Кореляція може мати як позитивний, так і негативний напрямок.

У першому розділі роботи здійснено детальний аналіз історико-методологічних аспектів організації волонтерської діяльності, зокрема в умовах воєнного стану. Описано еволюцію благодійної діяльності, яка пройшла шлях від індивідуальних проявів милосердя до інституціоналізованих форм. Дослідження підкреслило важливість залучення державних, недержавних і громадських організацій до вирішення соціальних проблем, що є особливо актуальним у сучасних умовах [34].

Теоретичний аналіз дозволив уточнити зміст понять «благодійність», «волонтерство» і «волонтерська діяльність», розкрити їхню сутність та відмінності. Увага була акцентована на ролі волонтерської діяльності як

складової частини соціальної роботи, що сприяє зміцненню соціальної згуртованості та підтримці найуразливіших груп населення.

Дослідження базувалося на використанні принципів об’єктивності, історизму, гуманізму та активності, які забезпечили комплексне висвітлення теми, враховуючи її історичний розвиток, сучасні виклики та прогресивні практики. У рамках роботи застосовувалися методи аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння та соціальної діагностики, що дозволило якісно оцінити стан досліджуваного явища, виявити закономірності його розвитку та сформувати наукову базу для подальших емпіричних досліджень.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Волонтери як суб'єкти надання соціальних послуг

Волонтерство можна розглядати як складну та багатогранну діяльність, яка охоплює широкий спектр практик, переваг і мотивацій. Воно залишається актуальним упродовж усього життя людини, адже люди можуть долучатися до різних його аспектів залежно від обставин та етапу життя. Волонтерство одночасно виступає як засіб і як мета, спрямована на досягнення, осмислення, трансформацію, порушення або формування результатів розвитку.

Щодня мільйони людей у всьому світі добровільно віддають свій час і зусилля на користь інших людей, груп чи організацій. Волонтерська діяльність є невід'ємною частиною функціонування громад, впливаючи на них як безпосередньо, так і опосередковано. Особливо важливою є роль волонтерства в умовах драматичних і трагічних подій, коли ця діяльність допомагає членам громади долати наслідки травматичних ситуацій та знаходити підтримку [35, с. 59].

Волонтерство можна визначити як неоплачувану діяльність, спрямовану на допомогу тим, хто не має юридичних, сімейних чи дружніх зобов'язань перед волонтером. Ця діяльність може охоплювати як короткострокову участь у разових подіях, так і довготривале регулярне залучення. Незалежно від контексту, волонтерство здебільшого спрямоване на створення позитивних змін або нових досвідів для самих волонтерів. Учасники волонтерської діяльності часто відчувають себе залученими до чогось більшого, ніж їхні особисті інтереси, та відданими суспільним цілям.

Волонтерство тісно пов'язане з суспільним контекстом, який одночасно впливає на сам процес волонтерства і може бути його кінцевою метою. Норми, ресурси та інституції громади створюють умови для розвитку волонтерства, а

сама громада зазнає змін під впливом волонтерської діяльності. Важливим аспектом є психологічне відчуття спільноти: турбота про громаду, почуття приналежності та міцні соціальні зв'язки між її членами слугують як мотивацією, так і підтримкою для волонтерської діяльності.

Волонтерство є основним елементом громадянського суспільства, втілюючи найвищі прагнення людства: мир, свободу, можливості, безпеку та справедливість для всіх. У сучасну епоху глобалізації та постійних змін світ стає меншим, більш взаємозалежним і складним, що підкреслює важливість волонтерської діяльності [30].

Через індивідуальні та групові дії волонтерство слугує інструментом підтримки та зміцнення людських цінностей, турботи та служіння в громадах. Воно надає людям можливість реалізувати свої права та обов'язки як членів суспільства, сприяючи їхньому навчанню, розвитку та розкриттю повного потенціалу упродовж життя. Волонтерська діяльність сприяє подоланню відмінностей між людьми, зміцнює зв'язки й допомагає створювати здорові, сталі громади. Спільні зусилля волонтерів стають основою для пошуку інноваційних рішень нагальних проблем і формування спільного майбутнього.

На початку нового тисячоліття волонтерство стає невід'ємною складовою всіх суспільств. Воно перетворює в реальність ідеї, закладені в декларації Організації Об'єднаних Націй «Ми, народи», демонструючи, що саме люди мають силу змінювати світ через спільну діяльність і служіння.

Перш за все, волонтерство виводить людину із зони комфорту, надаючи можливість зустрічатися з новими викликами, взаємодіяти з людьми, які мають різний стиль життя, а також з організаціями, що дотримуються різних поглядів і мають унікальний досвід. Це допомагає розглядати проблеми з різних точок зору, сприяючи ширшому розумінню складних питань. За словами волонтерів Організації Об'єднаних Націй (UNV), волонтерство є потужним засобом залучення людей до вирішення проблем розвитку, здатним змінити темп і природу соціального прогресу. Воно приносить користь як суспільству загалом,

так і самим волонтерам, сприяючи зміцненню довіри, солідарності та взаємності серед громадян [41, с. 49].

Кожен волонтер має свої унікальні причини долучатися до цієї діяльності. Наприклад, Челладаурай зазначив, що волонтери можуть приєднуватися до подій з різними мотивами: для навчання і розвитку, щоб допомогти іншим, задля розширення кола друзів, використання своїх навичок або здобуття нових, отримання професійного досвіду, повернення боргу суспільству чи ефективнішого використання вільного часу. Гебер підкреслював, що хоча альтруїзм є очевидною причиною волонтерства, існує безліч інших мотивів, часто пов'язаних із навчанням або саморозвитком. Для декого основним стимулом є здобуття нових навичок для кар'єрного зростання або пошук варіантів професійної діяльності.

Мотивація волонтерів є багатогранною і може значно варіюватися. Різні люди можуть долучатися до однієї й тієї самої волонтерської діяльності чи події, маючи різні цілі. Водночас, однакові мотиви можуть спонукати їх брати участь у зовсім різних волонтерських ініціативах. Така різноманітність мотивів і учасників є однією з ключових особливостей волонтерства, що робить його універсальним інструментом для задоволення різноманітних суспільних потреб.

2.2. Професійна соціалізація молоді засобами волонтерської діяльності

Соціалізація студентської молоді охоплює процес формування та засвоєння ключових соціальних і психологічних цінностей, які включають трудові, моральні, естетичні, політичні, правові, екологічні та сімейні аспекти. Особливу увагу приділено професійному становленню, яке передбачає освоєння специфічних знань та вмінь, необхідних для виконання професійних ролей.

Ціннісні орієнтації відіграють значну роль у розвитку професійного потенціалу студентів, оскільки вони визначають мотиви діяльності,

взаємопов’язані з емоціями, бажаннями, інтересами та почуттями. Ці орієнтації впливають на ставлення до себе, інших людей і світу загалом, визначають вибір особистістю духовних і матеріальних пріоритетів та ідеалів. Вони також формують життєву позицію, впливають на вибір соціального оточення й інтеграцію в суспільство. Недостатній розвиток ціннісних орієнтацій спричиняє внутрішні суперечності й конфлікти, що може призводити до невизначеності у прийнятті рішень і непослідовності у досягненні поставлених цілей [37, с. 255].

Залучення студентів до майбутньої професійної діяльності сприяє як зміцненню професійної мотивації, так і формуванню життєвих стратегій. Особливо важливо, щоб майбутні соціальні працівники брали участь у спеціально організованій діяльності, яка допомагає їм здобути практичні навички. Однією з таких можливостей є волонтерство, яке може стати ефективним елементом підготовки під час навчання у вищих навчальних закладах.

Волонтерська діяльність студентів відіграє важливу роль у їх соціалізації, забезпечуючи інтеграцію в громадське життя та сприяючи набуттю необхідних для професії вмінь і практичних навичок.

Сучасне волонтерство відіграє ключову роль у вирішенні питань соціалізації, виконуючи подвійну функцію. Воно є важливим ресурсом соціальної роботи, що сприяє створенню сприятливих умов для соціалізації на різних рівнях, зокрема в громадах, через допомогу, яку волонтери надають іншим. Одночасно волонтерська діяльність забезпечує умови для особистісного розвитку самих учасників руху, спрямовуючи їхню активність у соціально корисне та позитивне русло, що стимулює їхню інтеграцію в суспільство.

Сучасні дослідники розглядають волонтерську діяльність як багатогранний феномен, що поєднує в собі кілька важливих аспектів. Вона виступає як соціальна практика, яку майбутні фахівці соціальної сфери можуть освоювати поза межами професійної підготовки у вищих навчальних закладах, залучаючись до роботи громадських організацій. Ця діяльність базується на

принципах добровільності та безкорисливого служіння гуманним ідеалам, без прагнення до отримання матеріальної вигоди чи кар'єрного зростання [1].

Волонтерство також задовольняє як особистісні, так і соціальні потреби через надання допомоги іншим, водночас зміцнюючи функціонування громадських організацій і територіальних громад. Воно виступає однією з форм громадянської активності, що сприяє залученню населення до суспільно корисної діяльності, та передбачає надання універсальної допомоги у різних сферах.

Волонтерство суттєво розширює можливості професійного розвитку студентів соціально орієнтованих спеціальностей, пропонуючи низку переваг порівняно зі звичайною навчально-професійною діяльністю. Добровільність участі створює більш стійку мотивацію до роботи, оскільки студенти беруть участь за власним бажанням. Високий рівень самостійності у виконанні завдань сприяє швидшому та якіснішому особистісному і професійному зростанню.

Волонтерська діяльність надає студентам свободу у виборі напрямків, об'єктів та форм діяльності, що дозволяє будувати індивідуальну траєкторію професійного становлення. Крім того, через взаємодію з іншими волонтерами та професіоналами соціальної сфери студенти отримують більше можливостей для соціального порівняння, що сприяє формуванню критичного та об'єктивного погляду на себе як особистість і майбутнього фахівця.

Під час волонтерської діяльності студенти здобувають широкий спектр знань, умінь і досвіду, які стосуються як загальної, так і професійної соціалізації. У сфері загальної соціалізації вони отримують глибше розуміння соціальних проблем і реалістичніше уявлення про життя різних верств населення. Волонтерство сприяє розвитку комунікативних навичок, досвіду взаємодії з різними людьми та освоєнню ділового спілкування. Студенти проходять етап самоактуалізації та самореалізації, що супроводжується переходом до активнішого способу життя, а також відчуттям власної корисності й підвищенням соціального статусу [10, с. 104].

У процесі професійної соціалізації студенти мають змогу перевірити свої теоретичні знання на практиці, оцінити професійну придатність і уточнити професійні інтереси. Вони здобувають нові знання з обраної спеціальності, розвивають навички спілкування з клієнтами та взаємодії з професіоналами, знайомляться з сучасними методиками і технологіями. Волонтерська діяльність також допомагає сформувати індивідуальний стиль професійної поведінки, відпрацювати власний набір інструментів і сприяти динамічному розвитку мотивації у професійній сфері.

Волонтерська діяльність студентів охоплює різні форми реалізації, залежно від ресурсів та місця її здійснення. Частина цієї діяльності зосереджується в межах навчального закладу, де студенти використовують власні ресурси для підтримки ініціатив та проектів, спрямованих на покращення внутрішнього середовища. Інша частина передбачає залучення до активностей поза межами університету, зокрема у співпраці з громадськими організаціями чи державними соціальними службами [9].

Волонтерська діяльність студентів у межах навчального закладу може спрямовуватися на різні аспекти підтримки студентського середовища, сприяючи соціалізації, адаптації та особистісному розвитку учасників. Одним із таких напрямів є організація дозвілля, яка допомагає створювати атмосферу психологічного комфорту і невимушеності. Це сприяє легшій інтеграції студентів у нові умови, а також формує соціальні навички, засвоєння цінностей та норм поведінки, необхідних для підготовки до самостійного життя. Участь у таких заходах дозволяє студентам відчути підтримку, розвинути комунікативні здібності та накопичити соціальний досвід.

Іншим важливим напрямом є соціальний супровід першокурсників, які стикаються з викликами адаптації до нового навчального середовища. У цьому процесі волонтери відіграють ключову роль, допомагаючи студентам освоїтися в новому соціальному та навчальному контексті. Вони сприяють знайомству з правилами навчального закладу, допомагають у вирішенні побутових питань, організовують тренінги для формування згуртованості групи, а також

розробляють рекомендації для викладачів і кураторів щодо підтримки першокурсників. Така діяльність сприяє розвитку самостійності, професійних знань і життєвого досвіду у новачків, забезпечуючи більш успішну інтеграцію в студентське життя.

«Внутрішня» волонтерська діяльність у студентському середовищі також включає соціально-педагогічну роботу з батьками студентів, що спрямована на налагодження взаємодії між навчальним закладом і сім'єю. У цьому контексті волонтери допомагають батькам краще зрозуміти освітнє середовище, у якому навчаються їхні діти, та сприяють вирішенню можливих труднощів у процесі навчання й соціалізації. Серед ефективних методів роботи можна виділити індивідуальні та групові консультації, організацію Днів відкритих дверей, проведення «круглих столів», а також використання дистанційних форматів спілкування, таких як листування або онлайн-зустрічі. Така діяльність сприяє залученню батьків до активної участі в житті студентів, а також формуванню позитивної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу [18, с. 74].

Ще одним важливим напрямом є надання соціально-педагогічної підтримки студентським сім'ям. Ця діяльність спрямована на допомогу сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, через надання різних видів допомоги. Матеріальна підтримка може включати забезпечення продуктами харчування, одягом чи іншими необхідними речами. Волонтери також надають практичну допомогу, наприклад, доглядаючи за дітьми, щоб батьки-студенти могли приділити час навчальним або особистим справам.

Психологічна підтримка зосереджена на зміцненні внутрішніх ресурсів студентських сімей, подоланні емоційних труднощів, розвитку впевненості в собі та формуванні активної життєвої позиції. Це може включати індивідуальні чи групові консультації, організацію психологічних тренінгів або створення середовища для неформального спілкування, що сприяє зниженню стресу.

Медична допомога є ще одним важливим аспектом внутрішньої волонтерської діяльності. Волонтери можуть організовувати профілактичні

огляди, лікувальну гімнастику для дітей, консультування з питань здоров'я або допомагати студентам в оформленні медичних документів та пільг [21, с. 114].

Педагогічна підтримка спрямована на надання інформації та знань, які допомагають студентським сім'ям адаптуватися до складних обставин. Це може включати проведення освітніх семінарів, консультацій, бесід на теми виховання дітей, планування бюджету чи організації побуту. Така діяльність дозволяє студентам краще справлятися із життєвими викликами та одночасно продовжувати освіту.

Аналіз зарубіжного досвіду соціальної освіти у вищих навчальних закладах відкриває перспективи «зовнішньої» волонтерської діяльності студентів, зокрема через організацію роботи на базі студентських об'єднань. Наприклад, у таких країнах, як Німеччина, Франція та Швейцарія, значну увагу приділяють соціально-культурному напряму професійної діяльності, що є актуальним для майбутніх соціальних працівників. Одним із ключових аспектів є діяльність аніматорів – фахівців, які реалізують партнерські ініціативи, спрямовані на розвиток соціального спілкування, вдосконалення суспільних структур і створення умов для самореалізації як окремих людей, так і груп [23, с. 23].

Технологія соціальної анімації передбачає активну участь студентів у культурному й соціальному житті спільнот, що дозволяє їм розвивати креативність, вільне мислення та критичний підхід до своїх знань і переконань. Завдяки цій діяльності студенти навчаються розуміти інші погляди, аргументовано відстоювати власну думку під час публічних виступів, а також демонструвати психологічну стійкість і позитивний настрій.

Крім того, соціальна анімація сприяє розвитку комунікативних навичок і формуванню здатності організовувати різноманітні заходи з мінімальними фінансовими ресурсами, залучаючи при цьому молодь до активної участі в житті громади. Це підсилює професійну підготовку студентів, допомагаючи їм краще зрозуміти специфіку майбутньої діяльності, розвивати лідерські якості та адаптуватися до реальних потреб суспільства.

Зарубіжний досвід також підкреслює важливість співробітництва вищих навчальних закладів із громадськими організаціями, що створює широкі можливості для професійного розвитку студентів-волонтерів. Таке партнерство дозволяє залучати студентів до різноманітної соціально-педагогічної діяльності, яка реалізується під керівництвом досвідчених фахівців. Завдяки цьому студенти отримують практичний досвід у патронажі, що включає підтримку людей похилого віку, допомогу в побутових справах, організацію дружніх візитів і обмін досвідом [14, с. 15].

Окрім цього, співпраця з громадськими організаціями дає змогу студентам долучатися до заходів із покращення психологічного стану членів громади, участі у групах самодопомоги та залучення коштів на соціальні потреби. Також студенти беруть участь у розробці програмних напрямів діяльності організацій, формуванні їх стратегій та навіть у керівництві, здобуваючи навички управління та стратегічного планування. Особливу роль відіграє участь у захисті громадянських прав, що сприяє формуванню соціальної відповідальності та розумінню механізмів функціонування громадських структур.

Інший значущий аспект – співробітництво ВНЗ із державними соціальними службами, де волонтерська діяльність студентів здійснюється під керівництвом досвідчених працівників. Ця взаємодія забезпечує студентам можливість освоїти практичні навички в декількох напрямах діяльності, таких як патронаж, робота з відвідувачами соціальних центрів, організація заходів, поширення інформації та участь в оцінці ефективності державних програм. Робота волонтерів ретельно планується, що дозволяє уникнути хаотичності й забезпечити якісний результат.

У таких партнерствах відносини між студентами-волонтерами та установами регулюються договірними зобов’язаннями, що чітко визначають завдання, обсяг робіт і очікувані результати. Це сприяє формуванню у студентів відповідального ставлення до виконання завдань, дотримання правил організації та збереження її репутації. Така діяльність розвиває в студентів

організованість, комунікаційні навички та здатність ефективно працювати в команді, а також формує розуміння професійної етики [18, с. 74].

Хоча волонтерство ґрунтується на принципах добровільності й безкорисливості, питання стимулювання є важливим для студентів-волонтерів. Студентів приваблюють не матеріальні вигоди, а можливість здобути нові знання та інформацію, реалізувати свої ініціативи, брати участь у діяльності освітніх і соціально-культурних установ, а також відчути себе соціально корисними. Ці нематеріальні мотиви, такі як прагнення до самореалізації, соціальної взаємодії та особистісного розвитку, є ключовими у залученні молоді до волонтерської діяльності.

З огляду на це, стимулювання студентів-волонтерів має відповідати їхнім очікуванням і бути орієнтованим на задоволення їхніх нематеріальних потреб. Ефективними формами стимулювання можуть бути визнання їхніх зусиль через сертифікати, нагороди чи подяки, надання можливостей для участі в тренінгах, конференціях чи стажуваннях, а також публічне визнання їхніх досягнень. Іншим важливим аспектом є створення умов для професійного розвитку, зокрема можливості отримати практичний досвід, корисний для подальшої кар’єри.

Серед ключових форм стимулювання волонтерської діяльності студентів виділяють освітнє, інформаційне та нематеріальне стимулювання. Освітнє стимулювання включає надання волонтерам можливостей брати участь у просвітницьких програмах організації безкоштовно або на пільгових умовах, а також отримання практичного досвіду в різних напрямках діяльності. Це допомагає студентам розширювати професійні горизонти та поглиблювати знання в обраній сфері [20, с. 68].

Інформаційне стимулювання забезпечує доступ до спеціалізованих ресурсів, таких як бібліотеки, інтернет-платформи, дослідницькі розробки та інноваційні технології. Це дає можливість волонтерам використовувати сучасні інструменти для вдосконалення своєї роботи та отримувати нову інформацію, що сприяє їхньому професійному зростанню.

Нематеріальне стимулювання спрямоване на організацію цікавого дозвілля для волонтерів, наприклад, можливість безкоштовно відвідувати заходи, організовані установою, або користуватися певними пільгами чи послугами. Це підвищує мотивацію та залученість волонтерів, роблячи їхню діяльність не лише корисною, але й приємною.

Волонтерська діяльність, будучи важливим елементом соціалізації, дозволяє майбутнім фахівцям інтегруватися у різні соціальні ролі, опановувати норми поведінки та знайомитися з культурними і субкультурними особливостями суспільства. Вона також сприяє розвитку ключових професійних навичок соціальних працівників, таких як вміння визначати цілі, планувати етапи їх досягнення, оцінювати результати, залучати громадян до участі в ініціативах, організовувати доброчинні акції та впроваджувати різні форми соціальної роботи [14, с. 19].

Волонтерська діяльність дозволяє майбутнім фахівцям активно включатися у міжособистісні взаємовідносини, набуваючи практичних навичок і професійного досвіду. Виконуючи волонтерську роботу, студенти формуються як професіонали, здатні надавати допомогу тим, хто цього потребує, і активно взаємодіяти з соціальним середовищем. Це сприяє встановленню тривалих зв’язків із представниками різних соціальних груп, що дає змогу краще зрозуміти їхні потреби та накопичувати цінний соціальний досвід.

Таким чином, волонтерство стає ефективним інструментом виховання й соціалізації, сприяє формуванню навичок соціальної взаємодії, розвитку особистості, її самовдосконаленню та самореалізації. Воно також готує молодих людей до професійної діяльності, забезпечуючи їхню готовність до вирішення сучасних соціальних викликів, і закладає фундамент для успішного життя в сучасному суспільстві.

2.3. Зарубіжний досвід реалізації волонтерських програм

Волонтерство у різних країнах може відрізнятися за масштабами, цілями та структурою, а також формувати різноманітні типи взаємодії – від дружніх до професійно-терапевтичних. У світі існують різні концептуальні підходи до розуміння волонтерської діяльності. У країнах із високим рівнем доходу, таких як Велика Британія, домінує неприбуткова парадигма, яка зосереджується на організаціях, що працюють без комерційної вигоди. Натомість у країнах з низьким та середнім рівнем доходу (LMICs) волонтерство часто розглядається крізь призму парадигми громадянського суспільства, яка акцентує увагу на колективній участі громадян у вирішенні суспільних питань [40, с. 531].

Дослідження, проведене у восьми країнах, продемонструвало спільне розуміння сутності волонтерства серед громадськості. Основними універсальними принципами волонтерської діяльності є добровільність, відсутність матеріальної винагороди та спрямованість на допомогу іншим. Ці принципи відображають основні цінності, що об’єднують волонтерів незалежно від культурного чи економічного контексту.

Волонтерство виступає важливим інструментом соціальної трансформації та згуртованості. Одним із прикладів викликів у цій сфері є Португалія – європейська країна, де рівень волонтерських ініціатив залишається низьким. У суспільстві існує тенденція до дистанціювання від осіб із психічними розладами та колишніх ув’язнених, що спричиняє стигматизацію та ускладнює їхню соціальну реінтеграцію. У такому контексті волонтерська діяльність може стати потужним механізмом, який сприяє подоланню цих бар’єрів та поверненню цих осіб до повноцінного життя в громаді [38, с. 25].

Як форма просоціальної діяльності, волонтерство ґрунтується на добровільному виборі й особистих мотиваціях учасників. Воно не передбачає зовнішнього примусу чи винагороди, а його головною метою є надання допомоги іншим. Завдяки цьому волонтерська діяльність значно впливає на соціальні зміни, сприяючи зміцненню солідарності, підвищенню загального добробуту та формуванню більш згуртованого суспільства. Окрім того,

волонтерство відіграє важливу роль у компенсації прогалин у громадських послугах.

Вплив волонтерської діяльності виходить за межі конкретних дій: вона допомагає формувати міцні соціальні зв'язки, сприяє поліпшенню фізичного та емоційного здоров'я учасників, а також подовжує їхнє життя. Крім того, волонтерство збагачує культурний обмін і міжособистісні взаємодії, створюючи нові можливості для зростання як окремих осіб, так і суспільства загалом.

Волонтерство реалізується у різних соціальних та культурних контекстах, охоплюючи широке коло цільових груп і видів діяльності, які адаптуються до потреб населення, що потребує допомоги. Воно може набувати двох основних форм: формального та неформального. Формальне волонтерство організоване через структури, такі як асоціації чи організації, тоді як неформальне є більш спонтанним і відбувається поза рамками офіційних інституцій [34].

Мотивація до волонтерства може залежати як від внутрішніх, так і від зовнішніх чинників, формуючись під впливом різних аспектів: прагнення до самореалізації та розвитку, дотримання особистих цінностей, релігійних переконань, пошуку соціального схвалення, бажання зробити внесок у загальний добробут суспільства або набути досвід у взаємодії з новими реаліями.

Волонтерська діяльність є глобальним явищем, що проявляється в різноманітних культурних, соціальних і правових умовах. Однак, навіть із посиленням уваги до волонтерства в засобах масової інформації та державній політиці, існують країни, де рівень волонтерської участі залишається низьким. Наприклад, у Португалії, яка є однією з країн із найменшим поширенням волонтерських ініціатив, спостерігається стійке зниження рівня волонтерства. У 2012 році цей показник становив 11,5%, але до 2018 року він знизився до 7,8%.

Ці тенденції свідчать про потребу в посиленні підтримки волонтерських ініціатив, які могли б не лише компенсувати нестачу ресурсів у громадських послугах, а й сприяти загальному соціальному згуртуванню.

Щороку близько 165 мільйонів людей у світі стикаються з психічними захворюваннями. У Європі Португалія посідає друге місце за поширеністю психічних розладів, які складають 11,8% від усіх захворювань у країні. Попри загальну тенденцію суспільства дистанціюватися від людей із психічними розладами, волонтери та медичні працівники визнають значну користь від залучення волонтерів до підтримки цих осіб [25, с. 80].

Дослідження підтверджують позитивний вплив волонтерської діяльності на обидві сторони: як на тих, хто отримує підтримку, так і на самих волонтерів. Для людей, що потребують допомоги, волонтерство сприяє прискоренню одужання, підвищенню загального добробуту та задоволеності життям. Воно дозволяє їм відчути власну цінність, інтегрованість у суспільство та соціальну підтримку. Також волонтерська діяльність ефективно бореться із соціальною ізоляцією та стигматизацією, полегшуючи соціальну адаптацію та зміцнюючи загальну згуртованість суспільства.

Волонтерство у сфері психічного здоров’я має багатогранний характер, охоплюючи широкий спектр підходів – від дружньої та неформальної допомоги до структурованого терапевтичного втручання. Воно може бути як активним, тобто більш організованим, так і пасивним, зосередженим на підтримці та супроводі. Головною метою цього виду волонтерства є надання соціальної підтримки через неформальне спілкування, а також зниження навантаження на медичних працівників, що дозволяє більш ефективно вирішувати проблеми психічного здоров’я.

Волонтери у сфері психічного здоров’я виконують важливу роль, надаючи підтримку та вселяючи надію людям, які потребують допомоги. Вони уважно вислуховують, мотивують і організовують заходи, спрямовані на розвиток соціальних навичок та автономності, що сприяє процесу одужання та успішній соціальній інтеграції. У своїй діяльності волонтери дотримуються принципу неупередженості, що забезпечує об’єктивний і чуйний підхід до кожної людини [36, с. 59].

Волонтерство у в’язницях охоплює різноманітні напрями: розвиток соціальних і особистісних навичок, проведення культурних, мистецьких, освітніх та навчальних заходів, покращення умов перебування у виправних установах, популяризацію здорового способу життя та підтримання зв’язку ув’язнених із суспільством. Така діяльність сприяє формуванню позитивного середовища у виправних установах та створює умови для поступової реінтеграції ув’язнених у суспільство.

Мета волонтерства у виправних закладах полягає у зменшенні соціальної ізоляції та стигматизації, наданні ув’язненим нових життєвих навичок як у період перебування у в’язниці, так і після звільнення. Це дозволяє покращити їхній загальний добробут і підвищити шанси на успішну адаптацію в соціумі. Регулярність і послідовність таких візитів є важливими чинниками їхнього впливу, який включає формування позитивних поглядів на майбутнє серед ув’язнених, зменшення ризику рецидивів і невідповідної поведінки під час відбування покарання. Волонтерська діяльність у цьому контексті виступає ключовим інструментом для зниження стигматизації та створення умов для конструктивних змін у житті ув’язнених.

Візити волонтерів у в’язниці відіграють важливу роль як інструмент неформального контролю та підтримки реалізації програм у виправних закладах. Завдяки таким взаємодіям волонтери можуть мотивувати ув’язнених до дотримання позитивної поведінки та зменшувати кількість порушень. Це сприяє створенню більш безпечного і контрольованого середовища, водночас зміцнюючи довірливий зв’язок між волонтерами та ув’язненими [21, с. 114].

Окрім безпосереднього впливу на поведінку ув’язнених, візити волонтерів сприяють розвитку освітніх та реабілітаційних програм у виправних закладах. Вони забезпечують постійний моніторинг і оцінку прогресу ув’язнених, що дозволяє коригувати програми з урахуванням індивідуальних потреб і обставин кожного. Такий персоналізований підхід підвищує ефективність реабілітаційних зусиль.

Візити також допомагають ув’язненим зберігати зв’язок із зовнішнім світом і відчувати певний рівень нормальності, що мотивує їх брати активну участь у програмах реабілітації та дотримуватися встановлених вимог. Важливо зазначити, що ці візити мають низьку вартість реалізації порівняно з іншими реабілітаційними заходами, що робить їх економічно доступними та простими для впровадження. Таким чином, волонтерські візити є ефективним і практичним інструментом для підтримки реабілітаційних програм та сприяння соціальній реінтеграції ув’язнених.

Попри різні обставини, як особи з психічними захворюваннями, так і ув’язнені стикаються зі значною соціальною ізоляцією та стигматизацією, що значно ускладнює їхню реінтеграцію в суспільство. Волонтери, які працюють із цими групами, стикаються з унікальними викликами, але також мають можливості для надання ефективної підтримки. Аналіз подібностей і відмінностей у досвіді волонтерів та їхньому ставленні до роботи з цими двома групами є ключовим для розробки ефективних програм і політик волонтерської діяльності.

У середовищах охорони психічного здоров’я та виправних установах основною мотивацією волонтерів було прагнення допомагати іншим, демонструвати солідарність і активно брати участь у розвитку суспільства. Волонтери висловлювали бажання сприяти покращенню якості життя людей, з якими вони працюють, та підтримувати їх у процесі соціальної адаптації. Вони також наголошували на важливості своєї участі в створенні більш позитивного, справедливого та інклюзивного соціального середовища.

Таким чином, розуміння спільних мотивів і цінностей, які об’єднують волонтерів у цих сферах, може слугувати основою для розвитку програм, що не лише забезпечують підтримку вразливих груп, але й сприяють зміцненню соціальної згуртованості [14, с. 36].

Обидві групи волонтерів наголосили, що взаємодія з іншими волонтерами та обмін досвідом відіграють важливу роль у підтримці їхньої мотивації до участі у волонтерській діяльності. Деякі волонтери зазначили, що особисті

причини, такі як сімейні традиції або власна мотивація, вплинули на їхнє рішення долучитися до волонтерства. Вони також висловили глибоку повагу до більш досвідчених колег, що надихало їх і додавало впевненості у виконанні запропонованих завдань.

Волонтери з обох груп вважали, що для успішної діяльності необхідно проявляти гнучкість і зберігати нейтральність у ставленні до тих, кого вони підтримують. Вони акцентували увагу на здатності адаптуватися до різних ситуацій і уникати упередженого ставлення, щоб кожен підопічний не відчував себе об'єктом дискримінації чи упереджених суджень. Волонтери підкреслили важливість підтримання нейтрального ставлення, що допомагає будувати довіру та сприяє ефективній взаємодії.

Волонтерство сприймалося як серйозний обов'язок, що потребує регулярності й послідовності. Волонтери зазначали, що зобов'язані дотримуватися графіків і уникати зривів у своїй діяльності, оскільки це може призвести до розчарування або втрати довіри з боку тих, кого вони підтримують. Вони підкреслювали значення побудови стабільних стосунків з підопічними, що сприяє довгостроковому позитивному впливу волонтерської діяльності [11, с. 36].

Для волонтерів у сфері психічного здоров'я ключовими якостями вважалися терпіння та емпатія, адже їхня діяльність передбачала взаємодію з людьми, чиє сприйняття реальності могло бути складним для розуміння. Натомість волонтери, які працювали у в'язницях, вважали за необхідне зберігати певну емоційну дистанцію. Вони наголошували, що їхня роль полягає в наданні супроводу, спілкуванні та підтримці, без надмірного емоційного залучення.

Погляди на необхідні характеристики для волонтерської діяльності у цих двох груп відрізнялися. Волонтери у сфері психічного здоров'я стверджували, що будь-яка людина, яка має вільний час і бажання, може стати волонтером. Натомість волонтери у виправних установах наголошували на потребі в специфічних навичках. Серед таких умінь вони виділяли зрілість,

розсудливість, уважність, регулярність у виконанні обов'язків і здатність до емоційної відстороненості.

Попри відмінності у поглядах, обидві групи волонтерів погоджувалися, що їхня основна роль полягає у боротьбі з соціальною ізоляцією. Вони зазначали, що надання супроводу, підтримка активної взаємодії та увага до підопічних сприяли створенню відчуття комфорту, гідності та емоційного благополуччя у тих, хто отримував допомогу. Це підкреслює спільну місію волонтерів у різних сферах – сприяти інтеграції вразливих груп у суспільство та забезпечувати їм належну підтримку [12, с. 201].

Однією зі спільних рис, на яку вказували обидві групи волонтерів, було їхнє прагнення підтримувати самооцінку осіб, яким вони надавали допомогу. Волонтери зазначали, що докладали зусиль для залучення людей до практик самодогляду, сприяючи їхньому покращеному самовідчуттю. Для забезпечення цього благополуччя вони виділяли такі важливі чинники, як визнання індивідуальних обмежень підопічних, повага до їхнього досвіду та вираження щирої прихильності.

Обидві групи також погоджувалися щодо своєї ролі у сприянні реінтеграції підопічних у суспільство. Волонтери підкреслювали, що їхня взаємодія з людьми є своєрідним тренуванням соціальних навичок, яке допомагає підопічним засвоювати соціальні норми. Волонтери у виправних установах наголошували, що їхнє наставництво поширюється не лише на період ув'язнення, але й на подальшу адаптацію осіб до життя в суспільстві.

Незважаючи на спільні цінності та цілі, обидві групи волонтерів згадували про невизначеність і побоювання під час перших взаємодій. Вони відчували початковий шок від складності проблем підопічних, які могли бути менш очевидними або важко вирішуваними. Волонтери також зіштовхувалися з браком знань і досвіду, не знаючи, як поводитися в певних ситуаціях або чого очікувати від людей, з якими вони працювали. З часом ці початкові труднощі зникали, а взаємодія ставала більш спонтанною, що сприяло формуванню теплих і довірливих стосунків між волонтерами та підопічними [3, с. 59].

Учасники обох груп наголосили на тому, що вони будували позитивні, тісні та емпатійні взаємини з тими, кого підтримували, уникаючи будь-яких упереджень. Деякі волонтери, як у сфері психічного здоров'я, так і в пенітенціарних установах, описували свої взаємини з підопічними як дружні. Вони зазначали, що межі взаємодії встановлювалися відповідно до їхніх особистих вподобань. Зокрема, деякі волонтери обирали звертатися до підопічних за їхніми іменами, щоб підкреслити повагу та людяність у взаємодії.

Обидві групи також відзначали, що люди, яких вони підтримували, виявляли більшу відкритість до волонтерів порівняно з іншими. Волонтери пояснювали це своїм статусом неупереджених сторонніх осіб, який створював комфортну атмосферу, сприятливу для того, щоб підопічні могли відкриватися щодо своїх труднощів. Водночас учасники наголошували на важливості дотримання конфіденційності, підкреслюючи свою відданість збереженню приватності будь-якої інформації, якою ділилися підопічні. Це сприяло зміцненню довіри між волонтерами та людьми, яких вони підтримували, та створювало умови для глибшої і більш ефективної взаємодії [16, с. 73].

Особистісний розвиток волонтерів був спільною рисою, яку підкреслювали учасники обох груп. Вони описували свій волонтерський досвід як винагороджувальний, зазначаючи, що він сприяв не лише їхньому особистому збагаченню, а й позитивно вплинув на інші аспекти їхнього життя. Волонтери вважали, що завдяки цій діяльності вони здобули унікальні навички, розширили свій світогляд і глибше усвідомили існування різних реальностей за межами їхнього власного соціального контексту.

Ще однією спільною точкою зору серед обох груп була релятивізація власних проблем через досвід волонтерства. Учасники наголошували, що волонтерська діяльність допомагала їм відсторонитися від власних труднощів. Взаємодія з підопічними змінювала їхні погляди, допомагала розширювати світогляд і сприяла переосмисленню деяких власних проблем. Це також допомагало деконструювати стереотипи та застарілі переконання, сприяючи більш усвідомленому ставленню до різних життєвих реальностей.

Однак, для обох груп волонтерів суттєвим викликом було спостереження за прямими та значущими результатами своєї підтримки. Учасники описували труднощі, пов'язані з підтриманням інтересу підопічних, роз'ясненням своєї ролі як волонтерів, здобуттям прийняття їхньої допомоги та задоволенням потреб осіб, яких вони підтримували. Вони також зазначали, що досягнення позитивних результатів вимагало значних зусиль і наполегливості, що робило цей процес не лише складним, але й емоційно виснажливим [21, с. 116].

Деконструкція стигми та адвокація змін у суспільному сприйнятті були одними з ключових викликів, які відзначали обидві групи волонтерів. Волонтери наголошували, що особи з проблемами психічного здоров'я часто сприймаються суспільством як «дивні» або навіть як об'єкти для дослідження через їхню специфічну поведінку чи спосіб мислення. Деякі волонтери зазначали, що ці люди асоціюються з безвідповідальністю, що лише поглиблює їхню соціальну ізоляцію. Найбільшим викликом, на їхню думку, було змінити це упереджене сприйняття, підкреслюючи, що ці особи передусім є людськими істотами, які заслуговують на гідне ставлення.

Розглядаючи труднощі, з якими стикалися волонтери, були помітні відмінності між двома групами. Волонтери у сфері психічного здоров'я відзначали складнощі у розумінні, підході до підтримки та оцінці психічного стану осіб, з якими вони працювали. Вони наголошували, що специфіка психічного здоров'я вимагає чутливого та адаптивного підходу, що часом може бути складним без спеціалізованої підготовки.

У свою чергу, волонтери, які працювали у виправних установах, наголошували на труднощах адаптації до складного та часто агресивного середовища в'язниць. Вони відзначали, що атмосфера насильства та напруженості суттєво відрізняється від звичайних умов життя, що створює додаткові виклики для підтримки ефективної взаємодії з ув'язненими. Незважаючи на ці труднощі, волонтери обох груп підкреслювали важливість своєї роботи у боротьбі зі стигматизацією та сприянні соціальній інтеграції підопічних [18, с. 74].

У цьому дослідженні обидві групи волонтерів виділили солідарність і взаємодію з іншими волонтерами як важливі мотиваційні фактори. Ці мотиви узгоджуються з попередніми дослідженнями, які акцентують на альтруїзмі, відданості соціальним цілям, почутті соціальної відповідальності та впливі рекомендацій або натхнення з боку інших людей. Водночас дослідження виявило специфічні відмінності в мотиваціях двох груп.

Волонтери у сфері психічного здоров'я, окрім стандартних мотивів, зазначали бажання отримати визнання та соціальний статус через свою діяльність. Це співвідноситься з результатами систематичних оглядів, які свідчать про прагнення волонтерів у цій сфері до соціального схвалення та підвищення власного статусу завдяки участі у волонтерстві.

Натомість волонтери у виправних установах наголошували на мотиваціях, пов'язаних із особистісним розвитком. Вони прагнули вийти зі своєї зони комфорту, стикнутися з незручними чи новими ситуаціями, що, за їхніми словами, сприяло їхньому зростанню. Ці мотиви також підтверджуються результатами систематичних досліджень, які підкреслюють бажання волонтерів долати власні обмеження та набувати нових досвідів [16, с. 75].

Дослідження зосереджувалося на порівняльному аналізі ставлень волонтерів до роботи з людьми, які мають психічні розлади, та з ув'язненими. Воно охоплювало аспекти мотивацій, ролей волонтерів, характеру стосунків між волонтерами та підопічними, впливу цих стосунків на обидві сторони, а також труднощів, які виникають у процесі волонтерської діяльності. Отримані дані сприяють кращому розумінню специфіки роботи волонтерів у цих двох різних контекстах, допомагаючи вдосконалювати підходи до організації волонтерських програм і підвищувати їх ефективність.

Дослідження підкреслило важливість наявності специфічних характеристик і навичок для волонтерів залежно від контексту їхньої діяльності. Волонтери у сфері психічного здоров'я часто керувалися прагненням до соціального визнання, тоді як волонтери у виправних установах були мотивовані особистісним зростанням. Підходи до роботи цих двох груп

також суттєво відрізнялися: волонтери психічного здоров'я демонстрували гнучкість у своїх методах, тоді як волонтери у в'язницях дотримувалися більш обережного та регульованого підходу.

Отримані знання та практичний досвід значно варіювалися залежно від контексту волонтерства. Водночас дослідження підкреслило ключову роль волонтерської діяльності у зменшенні соціальної стигматизації, сприянні реінтеграції підопічних і поліпшенні загального добробуту як осіб, які отримують допомогу, так і самих волонтерів [13].

В Україні волонтерство набуло особливої популярності та значення в умовах російсько-української війни. Воно стало невід'ємною частиною громадянської мобілізації та підтримки збройних сил, перетворившись на потужний інструмент соціальної згуртованості. Важливу інформацію про волонтерську діяльність в Україні надають національні ЗМІ, аналітичні опитування, інтерв'ю з військовими волонтерами та дані з вебсайтів волонтерських організацій.

Серед організацій, які здобули визнання завдяки своїй активній благодійній діяльності, можна виділити Благодійний фонд «Повернись живим», Благодійний фонд «Крила Фенікса», групи «COMBAT-UA», «IT sector», Волонтерську асоціацію «Народний тил», «Сестру милосердя», «АРМІЯ SOS», Волонтерський проект «Герої АТО» та багато інших. Їхня діяльність стала прикладом ефективної організації допомоги, завоювавши довіру та підтримку як в Україні, так і за її межами.

Одним із волонтерських ресурсів, який привертає увагу своєю інформативністю, є сайт Товариства Червоного Хреста України. Волонтерська діяльність є фундаментальною складовою Міжнародного руху Червоного Хреста з моменту його заснування, і Товариство Червоного Хреста України продовжує цю традицію. Волонтери організації працюють у різноманітних напрямках, зокрема: допомога літнім людям удома, робота з дітьми, участь у кампаніях, спрямованих на боротьбу з поширенням соціально небезпечних захворювань (ВІЛ/СНІД, туберкульоз), та багатьох інших сферах [6, с. 157].

Товариство Червоного Хреста України є всеукраїнською добровільною гуманітарною організацією, що надає медичну та гуманітарну допомогу як у мирний час, так і під час збройних конфліктів. Вона активно бере участь у наданні міжнародної допомоги в умовах катастроф і надзвичайних ситуацій, а також забезпечує медичну та соціальну підтримку вразливих груп населення.

З початку збройного конфлікту в Україні Товариство Червоного Хреста України зосередило свої зусилля на підтримці внутрішньо переміщених осіб із Криму, Донецької та Луганської областей, а також мешканців східних регіонів країни. Організація надає фінансову допомогу, їжу, засоби гігієни, ковдри, постільну білизну, одяг, взуття, медикаменти та інші необхідні речі.

Протягом своєї діяльності Товариство Червоного Хреста України активно залучає підтримку від юридичних і фізичних осіб, а також міжнародних організацій, збираючи різноманітну гуманітарну допомогу для найбільш потребуючих в Україні. Їхня робота є ключовим прикладом ефективної та всебічної волонтерської діяльності, спрямованої на подолання гуманітарних викликів у складних умовах.

У цьому розділі було здійснено комплексний аналіз теоретичних та прикладних аспектів організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. Розглянуто основні принципи й механізми, які забезпечують ефективність волонтерських ініціатив у кризових ситуаціях. Особливу увагу приділено ролі волонтерів як ключових суб’єктів соціальної підтримки, здатних оперативно реагувати на потреби в умовах обмежених ресурсів і високих ризиків. Також було досліджено взаємодію між волонтерами, державними структурами, благодійниками та іншими учасниками процесу, що дозволяє глибше зрозуміти специфіку організації волонтерської діяльності [10, с. 125].

Під час аналізу було висвітлено ключові виклики, зокрема координаційні проблеми, обмеженість ресурсів та емоційне виснаження волонтерів. Окремо наголошено на важливості мотиваційних факторів, які стимулюють залучення нових учасників до волонтерських ініціатив, сприяючи їхньому сталому розвитку.

Отримані результати формують основу для подальших досліджень та розробки практичних рекомендацій, спрямованих на покращення організації волонтерської діяльності. Це дозволяє посилити ефективність волонтерських ініціатив у кризових умовах та забезпечити їх стійкість перед викликами, які супроводжують роботу в екстремальних ситуаціях.

РОЗДІЛ 3
ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Організація емпіричного дослідження особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану

Актуальність дослідження особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану обумовлена ключовою роллю волонтерства у забезпеченні підтримки постраждалих громадян, функціонуванні соціальної інфраструктури та подоланні наслідків воєнних дій. Волонтерська діяльність в умовах кризи стає важливим інструментом мобілізації суспільства для вирішення нагальних гуманітарних завдань, таких як допомога переселенцям, забезпечення життєвонеобхідними ресурсами, організація медичної допомоги та психологічної підтримки.

Зростаюча масштабність та значущість волонтерства під час війни висвітлюють низку проблем, які потребують наукового аналізу. Однією з них є забезпечення ефективної організації діяльності волонтерів, зокрема розподілу ресурсів, координації дій між різними ініціативами та інтеграції волонтерської роботи з діяльністю державних структур. Відсутність належної взаємодії між суб’єктами волонтерської діяльності може знижувати ефективність підтримки та ускладнювати вирішення кризових ситуацій.

Крім того, особливості воєнного стану, такі як обмеженість ресурсів, висока інтенсивність викликів та динаміка змін, створюють додаткові перешкоди для організації волонтерської діяльності. У цих умовах необхідно вивчити, які саме моделі організації волонтерської роботи є найбільш ефективними, які підходи краще працюють у кризових ситуаціях та як можна посилити спроможність волонтерських ініціатив.

Під час війни також змінюються потреби різних груп населення, які отримують волонтерську допомогу. Це вимагає глибокого аналізу актуальних запитів громади та здатності волонтерських організацій адаптуватися до цих змін. Наукове дослідження дасть змогу виявити, як ефективно враховувати ці потреби у плануванні волонтерської роботи.

Для проведення дослідження ми обрали формат проведення фокус-груп зі сторонами залученими до організації волонтерської діяльності. Серед таких ми виділяємо наступні групи: волонтери, отримувачі волонтерської допомоги, представники державних структур, благодійники та донори.

Фокус-груповий формат дослідження є надзвичайно актуальним і доцільним для вивчення особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, оскільки дозволяє глибоко і детально дослідити цю складну тему через спільне обговорення досвіду та поглядів учасників. Такий підхід забезпечує комплексне розуміння проблематики завдяки включенню до дослідження людей, які безпосередньо залучені до волонтерської діяльності, а також отримувачів допомоги.

Фокус-групи створюють сприятливі умови для відкритого обміну думками, що дає змогу учасникам поділитися власними спостереженнями та емоціями, які можуть бути не повністю відображені в інших методах дослідження. Наприклад, обговорення дозволяє виявити, як волонтери сприймають власну діяльність, які виклики вони зустрічають у процесі роботи, які потреби виникають у постраждалих від воєнного конфлікту та як організації можуть ефективніше реагувати на ці виклики.

Цей формат також сприяє ідентифікації найкращих практик в організації волонтерської діяльності, які можна адаптувати в інших регіонах або умовах. Учасники фокус-групи мають змогу обговорювати не лише свої індивідуальні підходи, а й колективний досвід, що дозволяє виявляти спільні риси й унікальні особливості різних ініціатив.

Крім того, фокус-груповий метод забезпечує можливість оцінки взаємодії між волонтерськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами,

такими як державні структури чи міжнародні організації. Учасники можуть спільно аналізувати, як покращити координацію дій, розподіл ресурсів і комунікацію, що є критично важливим в умовах воєнного стану. Проведення дослідження у форматі фокус-груп дозволить отримати не лише емпіричні дані, але й цінні практичні рекомендації для вдосконалення організації волонтерської діяльності в кризових умовах. Цей метод допоможе глибше зрозуміти специфіку проблематики, врахувати різні точки зору та знайти оптимальні рішення для підтримки постраждалих громадян.

Анкета для дослідження особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану є інструментом, спрямованим на збір детальної інформації від усіх сторін, залучених до волонтерського процесу. Вона створена таким чином, щоб враховувати специфіку досвіду кожної категорії респондентів: волонтерів, отримувачів допомоги, представників державних структур, благодійників і донорів. Анкета дозволяє не лише аналізувати індивідуальний досвід, але й виявляти загальні тенденції, труднощі та потенційні шляхи вдосконалення організації волонтерської діяльності.

Кожен респондент матиме змогу відповісти на питання, що розкривають їхню роль у волонтерському процесі, зокрема мотивацію до участі або отримання допомоги. Особливу увагу приділено вивченню викликів, з якими стикаються різні учасники, а також їхнім оцінкам ефективності роботи волонтерських організацій. Анкета включає як кількісні запитання, що дозволяють систематизувати дані, так і відкриті питання, що дають змогу отримати розгорнуті коментарі.

Структура анкети сприяє комплексному аналізу. Спочатку респондентів запитують про їхню роль та участь у волонтерській діяльності, а також про досвід, накопичений у цій сфері. Наступний блок питань стосується основних викликів і труднощів, з якими вони стикаються. Це дозволяє ідентифікувати ключові проблеми, які заважають ефективній роботі, і знайти точки для покращення.

Особливу увагу приділено питанню ефективності. Респонденти мають змогу оцінити, наскільки добре організовано волонтерську допомогу, чи відповідає вона потребам отримувачів та наскільки ефективно взаємодіють між собою різні сторони, включаючи державні структури та донорів. Завершальний блок питань спрямований на виявлення ідей і пропозицій щодо покращення волонтерської діяльності.

Обговорення у фокус-групах будуть включати 10-15 питань, розподілених за ключовими блоками.

Блок 1. Загальні питання:

1. Яка ваша роль у волонтерській діяльності (волонтер, отримувач допомоги, представник державних структур, донор);
2. Як довго ви берете участь у волонтерській діяльності або отримуєте волонтерську допомогу;
3. У якому регіоні чи сфері ви задіяні (логістика, медична допомога, гуманітарна підтримка тощо).

Блок 2. Питання про мотивацію та досвід:

1. Що стало вашою основною мотивацією для участі у волонтерській діяльності або звернення за допомогою;
2. Які основні форми допомоги ви надаєте/отримуєте;
3. Чи задоволені ви організацією волонтерської діяльності у вашій сфері.

Блок 3. Питання про виклики та труднощі:

1. З якими основними труднощами ви стикаєтесь у процесі волонтерської діяльності або отримання допомоги;
2. Як ви оцінюєте взаємодію між волонтерами, державними структурами та донорами;
3. Чи вистачає ресурсів (фінансових, людських, матеріальних) для ефективної діяльності.

Блок 4. Питання про ефективність та оцінку:

1. Наскільки своєчасною є волонтерська допомога у вашій сфері;
2. Як ви оцінюєте рівень координації між волонтерськими організаціями;

3. Які результати діяльності волонтерів, на вашу думку, є найбільш значущими.

Блок 5. Пропозиції та рекомендації:

1. Що, на вашу думку, можна покращити в організації волонтерської діяльності;

2. Яких ресурсів або підтримки найбільше бракує для ефективної роботи волонтерів;

3. Які рекомендації ви можете надати для вдосконалення координаці волонтерських зусиль.

У фокус-груповому дослідженні взяли участь представники ключових груп, що забезпечило багатогранність зібраної інформації. Загальна кількість респондентів була розподілена таким чином, щоб охопити основні аспекти теми та врахувати думки всіх залучених сторін.

1. Волонтери. Учасниками цієї групи стали 10 осіб, серед яких як досвідчені волонтери, що працюють понад п’ять років, так і новачки, які долучилися до ініціатив після початку воєнного стану. Їхня участь дозволила отримати цінну інформацію про виклики, мотивацію та організаційні аспекти волонтерської діяльності.

2. Отримувачі волонтерської допомоги. До цієї групи увійшли 8 респондентів, які представляли різні соціальні категорії, зокрема внутрішньо переміщених осіб, людей похилого віку та родини, постраждалі внаслідок бойових дій. Вони поділилися своїм досвідом отримання допомоги, її доступності та відповідності реальним потребам.

3. Представники державних структур. Група включала 6 осіб, які займаються координацією або взаємодією з волонтерськими організаціями на регіональному рівні. Їхній внесок був важливим для розуміння проблем і перспектив інтеграції волонтерської діяльності в загальну систему підтримки.

4. Благодійники та донори. Ця група складалася з 5 осіб, які надають фінансову або матеріальну допомогу волонтерським ініціативам. Їхня участь

допомогла з’ясувати мотивацію донорів, механізми розподілу ресурсів та виклики, пов’язані з прозорістю використання благодійних коштів.

Загалом участь у фокус-групах взяли 29 респондентів, що забезпечило збір багатовимірної інформації та дозволило отримати глибоке розуміння специфіки волонтерської діяльності в умовах воєнного стану.

Для відбору респондентів у фокус-групи дослідження було визначено низку критеріїв, які забезпечили участь представників усіх ключових сторін процесу організації волонтерської діяльності.

Респонденти цієї фокус-групи «волонтери» обиралися на основі їхньої залученості до волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. Критерії включали:

По перше, досвід волонтерської роботи. Учасниками стали як новачки, які долучилися до волонтерських ініціатив під час війни, так і досвідчені волонтери з понад 5-річним стажем. Це дозволило охопити різні рівні залученості та розуміння процесу.

Та різноманітність напрямів діяльності. Респонденти представляли різні сфери: гуманітарну допомогу, медичну підтримку, логістику, організацію притулків для переселенців.

«Отримувачі волонтерської допомоги». Для цієї групи було важливо залучити осіб, які мали реальний досвід отримання волонтерської допомоги. Критерії включали наступні категорії.

1. Соціальна категорія. Учасниками стали внутрішньо переміщені особи, люди похилого віку, родини з дітьми, які постраждали від воєнних дій. Це дозволило врахувати різноманітні потреби різних категорій населення.

2. Тип отриманої допомоги. У групу входили люди, які отримували різні форми підтримки: продуктові набори, медикаменти, психологічну допомогу, житло тощо.

3. Рівень залученості у взаємодію з волонтерами**.** Залучені як ті, хто отримував допомогу систематично, так і ті, хто мав досвід епізодичного звернення до волонтерів.

«Представники державних структур». Ця група включала осіб, які взаємодіють із волонтерськими організаціями на різних рівнях. Критерії відбору були такими:

Посада та обов'язки. Учасниками стали працівники органів місцевого самоврядування, соціальних служб, а також представники центрів надання допомоги переселенцям.

Досвід роботи з волонтерами. Обиралися особи, які мали безпосередню взаємодію з волонтерськими ініціативами, брали участь у координації допомоги чи підтримували діяльність волонтерів.

«Благодійники та донори». Ця група складалася з осіб і організацій, які надають ресурси для підтримки волонтерських ініціатив. Основними критеріями були:

4. Тип благодійної підтримки. Учасники представляли фінансову, матеріальну та ресурсну допомогу.

5. Рівень залученості. Залучені як постійні донори, що працюють систематично, так і ті, хто здійснював разову підтримку.

6. Мотивація до благодійності. У фокус-групу включено осіб з різною мотивацією: бажання допомогти конкретним групам населення, підтримка громади чи реалізація корпоративної соціальної відповідальності.

Відбір респондентів за цими критеріями забезпечив різноманітність думок і досвіду, що дозволило отримати об'єктивну та багатогранну картину організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. Це стало основою для подальшого аналізу проблематики та розробки рекомендацій.

Етична складова у проведенні дослідження, присвяченого організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, є надзвичайно важливою через специфіку теми, яка торкається життєво важливих аспектів підтримки населення в кризових умовах. Дотримання етичних принципів забезпечує не лише безпеку і комфорт респондентів, але й достовірність отриманих результатів.

Забезпечення добровільності участі респондентів є одним із ключових аспектів етичного підходу. Учасникам надається можливість самостійно вирішувати, чи хочуть вони долучитися до дослідження, зберігаючи право на відмову на будь-якому етапі без пояснення причин. Це сприяє створенню атмосфери довіри та взаємоповаги.

Захист конфіденційності інформації є ще одним важливим етичним принципом. Дані, які надають респонденти, використовуються виключно для наукових цілей, а будь-яка інформація, що може ідентифікувати особу, не розголошується. Це забезпечує відчуття безпеки у респондентів та сприяє їхній відкритості.

Ми дотримувалися принципу тактовності, враховуючи можливу емоційну чутливість теми. Питання формулюються таким чином, щоб уникнути незручності або дискомфорту для учасників. Особлива увага приділяється створенню безпечного простору, в якому респонденти можуть висловлювати свої думки та ділитися досвідом.

Респонденти інформуються про мету дослідження, порядок його проведення та можливе використання результатів. Це гарантує прозорість процесу і дає змогу учасникам зрозуміти, яким чином їхній внесок може допомогти вдосконалити організацію волонтерської діяльності.

Етичний підхід у проведенні дослідження підкреслює повагу до кожного учасника, забезпечує якість зібраної інформації та формує довіру до результатів роботи. У складних умовах воєнного стану це набуває особливого значення, адже тематика дослідження має безпосередній вплив на добробут суспільства.

Проведення дослідження, присвяченого організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, супроводжувалося низкою обмежень, які вплинули на процес збору даних та аналіз отриманих результатів. Ці обмеження пов’язані як із загальною ситуацією в країні, так і зі специфікою обраної теми.

Один із ключових викликів полягав у доступності респондентів. Військові дії у багатьох регіонах країни ускладнювали можливість залучення до

дослідження представників певних груп, зокрема волонтерів, які працюють безпосередньо в зоні бойових дій, та отримувачів допомоги у віддалених або небезпечних районах. Це обмежувало географічне охоплення дослідження та впливало на репрезентативність вибірки.

Ще однією складністю була емоційна чутливість теми. Деякі респонденти, особливо серед отримувачів допомоги, відчували психологічний дискомфорт під час обговорення складних життєвих ситуацій, пов'язаних із війною. Це могло вплинути на їхню відкритість і готовність надавати детальну інформацію. Для мінімізації цього обмеження дослідники приділяли особливу увагу тактовності та створенню безпечної атмосфери під час спілкування.

Також складнощі виникали через нерівномірність досвіду та рівня залученості респондентів. Наприклад, волонтери мали різний ступінь участі в ініціативах – від епізодичної допомоги до регулярної роботи в організаціях. Це створювало різний рівень глибини відповідей, що вимагало додаткової уваги до аналізу отриманих даних.

Технічні аспекти теж створювали перешкоди. Через умови воєнного стану частина респондентів не мала доступу до стабільного зв'язку або онлайн-платформ, що обмежувало можливості дистанційного проведення опитувань чи фокус-груп. Це вимагало додаткових зусиль для організації особистих зустрічей або використання альтернативних методів зв'язку.

Нарешті, часові рамки дослідження також вплинули на його результати. З огляду на швидкоплинність змін в умовах війни, дані, зібрані в різні періоди, могли відображати дещо різний контекст, що потребувало адаптації підходів до аналізу.

Попри зазначені обмеження, дослідження забезпечило цінну інформацію для розуміння організації волонтерської діяльності та визначення шляхів її вдосконалення.

На основі викладених теоретичних засад, обґрунтування актуальності дослідження, етичних принципів і методологічних підходів, було організовано проведення фокус-групового дослідження. Цей етап дозволив глибше зрозуміти

особливості організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, зібрати думки й досвід безпосередніх учасників процесу, а також визначити ключові виклики, які постають перед ними.

3.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану

Аналіз результатів, отриманих у ході проведення фокус-групових досліджень, є важливим етапом у вивченні особливостей організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. Фокус-груповий формат дозволив отримати глибокі та багатогранні уявлення про різні аспекти волонтерської діяльності завдяки залученню ключових учасників цього процесу: волонтерів, отримувачів допомоги, представників державних структур, благодійників та донорів.

Цей етап дослідження спрямований на аналіз мотивації, досвіду, викликів і рекомендацій, висловлених респондентами, що дає змогу сформувати комплексне уявлення про поточний стан волонтерської діяльності, виявити її сильні сторони та недоліки, а також визначити напрями для вдосконалення. Кожна група респондентів надала унікальну перспективу, що дозволяє побачити цілісну картину організації волонтерської допомоги в кризових умовах.

У фокус-груповому дослідженні серед волонтерів, які працюють у прифронтовому місті, взяли участь 12 респондентів, підібраних відповідно до визначених критеріїв.

За досвідом роботи: Досвідчені волонтери – 5 осіб. Новачки у волонтерській діяльності – 7 осіб.

За напрямами діяльності: Гуманітарна допомога (розподіл продуктів, одягу, речей першої необхідності) – 4 особи. Медична підтримка (допомога з медикаментами, транспортування поранених) – 2 особи. Логістика (організація

доставки гуманітарних вантажів) – 3 особи. Організація притулків для переселенців – 3 особи.

Усі респонденти працюють у прифронтовому місті або в безпосередньо прилеглих районах, що забезпечує актуальність отриманих даних для кризових умов. У дослідженні брали участь 8 жінок та 4 чоловіки, що відображає переважаючий гендерний склад волонтерів у даному регіоні. Вік респондентів: Середній вік учасників – 35 років, наймолодшому волонтеру було 22 роки, а найстаршому – 56 років.

Рис. 3.1. Розподіл відповідей за блоком «Мотивація та досвід»

На графіку (рис. 3.1) представлено розподіл відповідей волонтерів за другим блоком питань «Мотивація та досвід». Він ілюструє основні мотиви участі у волонтерській діяльності, де найбільшу частку займає емоційна мотивація (40%), а найменшу – особистий досвід (10%).

Рис. 3.2. Графік відповіді за третім блоком питань «Виклики та труднощі»

На графіку представлено відповіді волонтерів за третім блоком питань — «Виклики та труднощі». Найбільший виклик, з яким стикаються волонтери, це брак ресурсів (45%), тоді як емоційне виснаження (15%) і інші труднощі (10%) мають менший вплив.

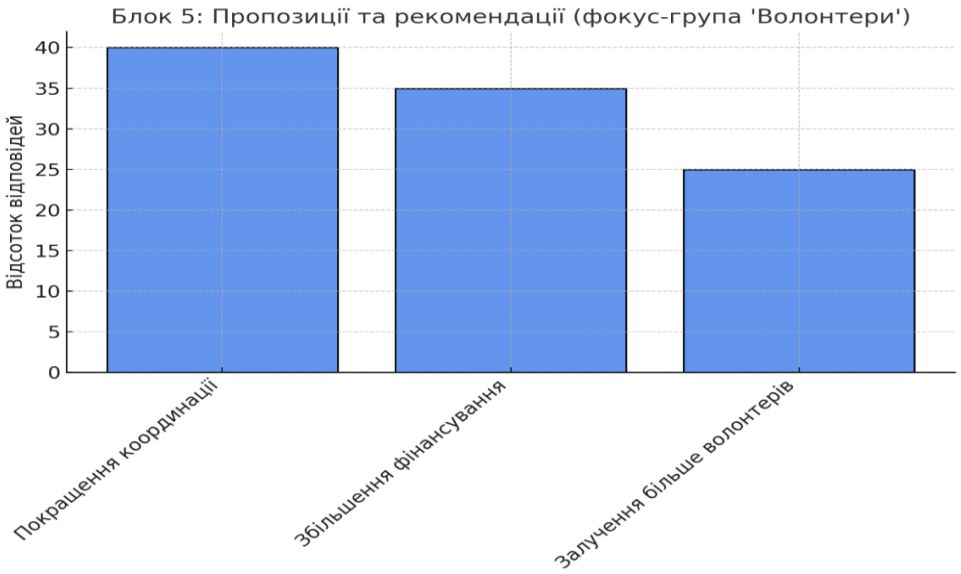

Рис. 3.3. Графік пропозицій та рекомендацій (фокус-група «Волонтери»)

Основною пропозицією респондентів стало покращення координації між учасниками волонтерського процесу (40%). Збільшення фінансування займає друге місце (35%), а залучення більшої кількості волонтерів є пріоритетом для 25% опитаних.

Результати фокус-групи «волонтери» дозволяють виділити кілька ключових аспектів, які впливають на організацію волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. Мотивація волонтерів ґрунтується переважно на емоційному бажанні допомагати та почутті обов’язку перед суспільством, що демонструє їхню високу соціальну відповідальність.

Основними викликами для цієї групи є брак ресурсів і складнощі в координації, що ускладнює їхню роботу, особливо в кризових умовах. При цьому волонтери позитивно оцінюють своєчасність допомоги, проте наголошують на необхідності покращення взаємодії між організаціями.

Серед рекомендацій волонтерів особливу увагу варто приділити вдосконаленню координаційних процесів, забезпеченню додаткового фінансування та залученню нових учасників до волонтерської діяльності.

Для фокус-групи *«Отримувачі волонтерської допомоги»* вибірка формувалася з урахуванням специфіки дослідження, орієнтованого на аналіз реального досвіду та потреб осіб, які отримують підтримку від волонтерських організацій. Вибірка була побудована таким чином, щоб забезпечити репрезентативність та охопити різноманітні соціальні групи, які є основними отримувачами допомоги в умовах воєнного стану.

Для цієї фокус-групи було залучено 10 осіб, розподілених відповідно до визначених критеріїв: Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – 4 особи; люди похилого віку – 3 особи; родини з дітьми або особи з інвалідністю – 3 особи.

Рис. 3.4. Графік викликів та труднощів (фокус-група «Отримувачі допомоги»)

Найбільша проблема для отримувачів – нерегулярність допомоги (40%), а також брак інформації про доступні ресурси (30%). Недостатність наданих ресурсів (20%) та інші труднощі (10%) також були зазначені, але мають менший вплив.

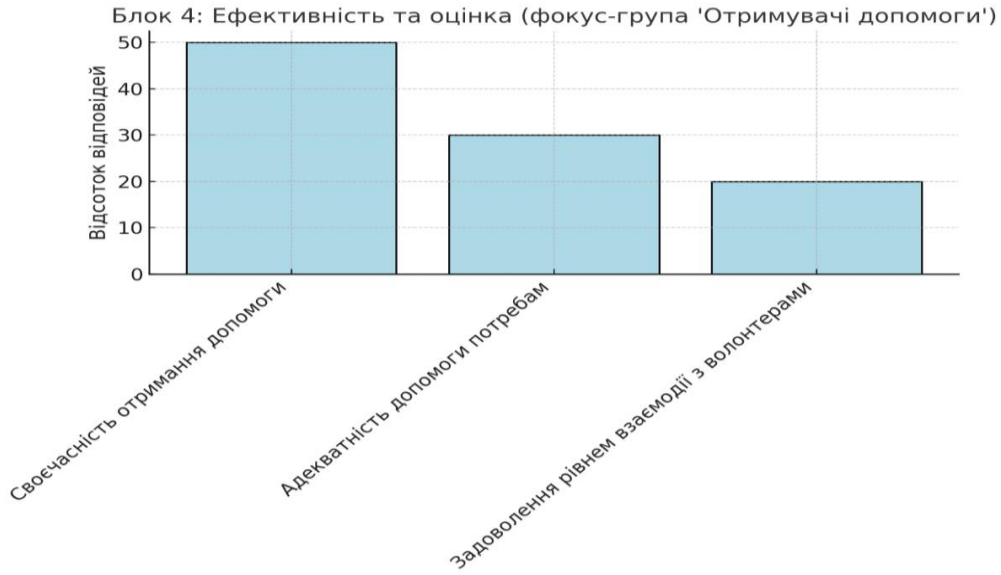

Рис. 3.5. Графік ефективності та оцінки (фокус-група «Отримувачі допомоги»)

Найвищий відсоток відповідає своєчасності отримання допомоги (50%), тоді як адекватність допомоги потребам оцінили на 30%, а задоволення рівнем взаємодії з волонтерами – 20%.

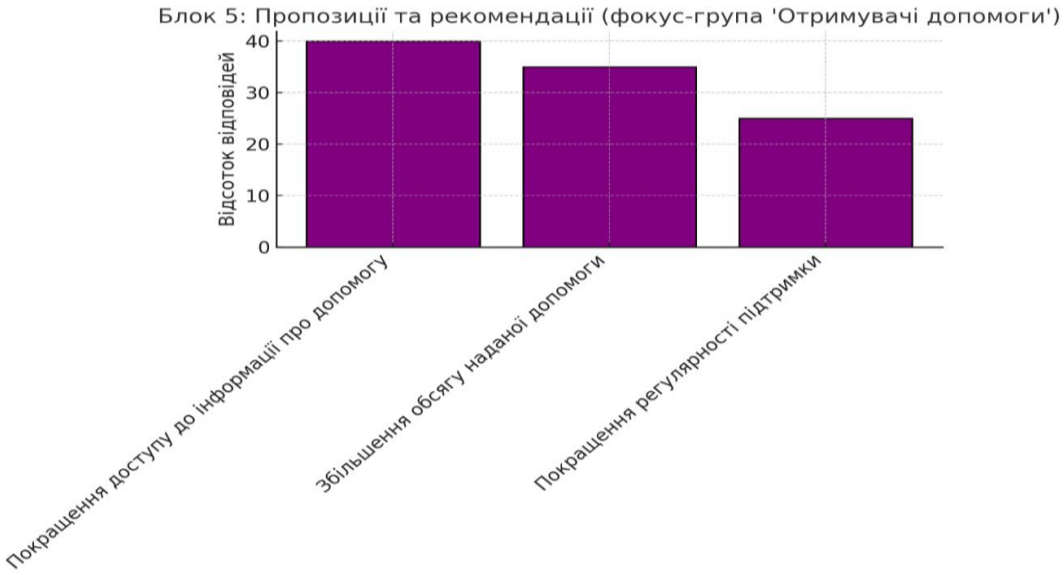

Рис. 3.6. Результати фокус-групи «Отримувачі волонтерської допомоги»

Найбільше респонденти наголошували на потребі покращення доступу до інформації про допомогу (40%). Збільшення обсягу наданої допомоги зазначили 35% учасників, тоді як покращення регулярності підтримки відзначили 25%.

Результати фокус-групи «Отримувачі волонтерської допомоги» підкреслюють основні аспекти досвіду осіб, які користуються підтримкою волонтерів. Найбільшими викликами для цієї групи стали нерегулярність допомоги та брак інформації про доступні ресурси, що свідчить про необхідність удосконалення системи комунікації та логістики. Хоча більшість респондентів позитивно оцінили своєчасність отримання допомоги, лише третина зазначила її повну відповідність своїм потребам, що вказує на необхідність більш точного врахування запитів благоотримувачів.

Серед пропозицій, які респонденти вважали важливими, було покращення доступу до інформації, збільшення обсягів допомоги та забезпечення її регулярності. Це свідчить про те, що отримувачі допомоги потребують не лише матеріальної підтримки, але й системного підходу до організації процесу, який би включав належну координацію, чітке інформування та сталість надання підтримки.

Для проведення фокус-групи *«Представники державних структур»* було залучено 6 осіб, які безпосередньо працюють у сфері організації та підтримки волонтерської діяльності.

Серед учасників були працівники органів місцевого самоврядування, соціальних служб та координатори центрів підтримки внутрішньо переміщених осіб. Учасники мали значний досвід роботи з волонтерськими організаціями, середній стаж у цій сфері складав близько 3 років. Це дозволило отримати якісну інформацію про їхню роль у волонтерській діяльності, механізми координації та ключові виклики, з якими вони стикаються.

Проведення фокус-групи *«Представники державних структур»* дало змогу виявити ключові аспекти їхньої участі в організації волонтерської діяльності. Респонденти наголосили на важливості своєї ролі у забезпеченні

координації між волонтерськими організаціями та державними інституціями, а також у підтримці вразливих категорій населення. Їхня діяльність спрямована на реагування на нагальні потреби суспільства, що виникають у контексті воєнного стану.

Мотивація представників державних структур базується на необхідності сприяти соціальному захисту громадян, що зазначили 55% респондентів. Важливість забезпечення ефективної взаємодії між волонтерами та державними організаціями підтримали 25% опитаних. Респонденти також наголосили на виконанні своїх професійних обов'язків як основі їхньої діяльності, що відзначили 20% учасників.

Респонденти відзначили, що співпраця з волонтерами дозволяє забезпечувати більш оперативну та цільову підтримку постраждалим. Водночас існують складнощі у налагодженні координації через обмеженість ресурсів та відсутність єдиної системи управління. Це створює певні виклики у роботі, але не знижує ефективності їхньої діяльності.

Представники державних структур висловили думку, що вдосконалення організаційних процесів та посилення співпраці між учасниками допомогло б покращити якість волонтерської роботи. 40% респондентів вказали на необхідність покращення інформаційного обміну між структурами, а 30% наголосили на важливості забезпечення додатковими ресурсами.

Для формування фокус-групи *«Благодійники та донори»* була зібрана вибірка, яка включає осіб та організації, що активно підтримують волонтерську діяльність у різних формах. Ця група створена для дослідження мотивів, викликів і досвіду, пов'язаних із благодійною підтримкою в умовах воєнного стану.

До участі залучили представників великих благодійних фондів, які координують масштабні ініціативи, а також індивідуальних донорів, які здійснюють регулярну підтримку на локальному рівні. Такий підхід дозволив охопити різні рівні благодійної діяльності – від організованих, структурованих програм до ініціатив, що реалізуються приватними особами.

Учасниками стали особи, які надають фінансову допомогу, забезпечують матеріальні ресурси (наприклад, продукти, медикаменти, техніку), або сприяють організації процесів (логістика, підтримка комунікацій). Також було враховано, чи є благодійна діяльність їхньою постійною практикою або це реакція на кризові обставини.

Вибірка охопила 8 учасників, серед яких: 4 представники великих благодійних фондів та організацій, які забезпечують системну підтримку на національному рівні; 2 представники малого бізнесу, що реалізують локальні ініціативи; 2 індивідуальні донори, які підтримують волонтерські ініціативи через особисті внески.

Проведення фокус-групи «Благодійники та донори» дозволило отримати важливі відомості щодо їхньої участі в організації волонтерської діяльності під час воєнного стану. Респонденти зазначили, що їхня діяльність базується на прагненні підтримати суспільство в кризовий час через фінансову, матеріальну та організаційну допомогу.

Основною мотивацією для більшості респондентів стало бажання зробити внесок у спільне благо та допомогти найбільш вразливим групам населення. 60% опитаних вказали, що їхня участь продиктована почуттям громадянського обов’язку, тоді як 30% акцентували увагу на бажанні зміцнити гуманітарну інфраструктуру в умовах нестабільності. Окремі респонденти (10%) відзначили, що їхня активність мотивована особистими цінностями та прагненням сприяти соціальним змінам.

Серед ключових викликів, з якими стикаються благодійники та донори, найбільшу увагу було приділено відсутності системної координації між учасниками процесу. 50% респондентів підкреслили необхідність налагодження більш прозорого механізму розподілу ресурсів. Також було відзначено проблему обмеженості доступу до достовірної інформації щодо потреб населення, що ускладнює ефективність благодійної підтримки (40%). Лише 10% учасників заявили, що не стикаються з суттєвими перешкодами у своїй діяльності.

Результати також виявили високий рівень зацікавленості благодійників у вдосконаленні механізмів взаємодії. Респонденти наголосили на важливості впровадження цифрових платформ для обміну інформацією та підвищення прозорості використання фінансових та матеріальних ресурсів. 70% респондентів вважають, що такі заходи могли б значно підвищити ефективність допомоги, тоді як 30% пропонують збільшити обсяг партнерських ініціатив між державою та приватними структурами.

Результати фокус-групових досліджень висвітлили ключові аспекти організації волонтерської діяльності, що дозволяє оцінити її ефективність та визначити напрями для вдосконалення. Учасники підкреслили важливість волонтерства як засобу підтримки постраждалого населення та зміцнення соціальної єдності. Вони акцентували на тому, що волонтерська діяльність базується на почутті обов'язку, прагненні допомагати та усвідомленні значущості власного внеску у спільну справу.

Аналіз показав, що взаємодія між волонтерами, державними структурами та донорами потребує покращення, особливо у питаннях координації та інформаційного обміну. Нестача ресурсів, обмеженість доступу до інформації та труднощі з логістикою були визначені як ключові виклики, що впливають на якість допомоги. Водночас було відзначено високий рівень готовності учасників до співпраці та внесення змін для підвищення ефективності волонтерської роботи.

Отримані результати створюють базу для розробки рекомендацій, спрямованих на вдосконалення волонтерської діяльності в умовах воєнного стану.

3.3. Рекомендації щодо вдосконалення організації надання благодійної допомоги людям похилого віку у прифронтовому місті

На основі проведеного емпіричного дослідження, яке охопило участь 10 волонтерів, 12 отримувачів волонтерської допомоги, 8 представників

державних структур та 7 благодійників і донорів, були сформульовані рекомендації щодо вдосконалення організації надання волонтерської допомоги. Ці рекомендації базуються на аналізі отриманих даних та відображають досвід, потреби й думки респондентів, враховуючи специфіку роботи в умовах воєнного стану, особливо в прифронтових регіонах.

Аналіз результатів дослідження, проведеного серед волонтерів, отримувачів допомоги, представників державних структур, благодійників і донорів, дозволив сформулювати низку практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. Отримані дані підкреслюють важливість системного підходу, координації зусиль та врахування потреб усіх учасників процесу.

Одним із ключових напрямів є покращення координації між учасниками волонтерської діяльності. Виявлено, що ефективність волонтерської допомоги значною мірою залежить від рівня взаємодії між волонтерами, державними структурами, благодійниками та донорами. Рекомендується створення єдиної інформаційної платформи, яка дозволить оперативно обмінюватися даними про актуальні потреби, наявні ресурси та результати роботи. Це сприятиме уникненню дублювання зусиль і підвищить прозорість процесів.

Важливо також звернути увагу на ресурсну забезпеченість волонтерських ініціатив. Нестача фінансових, матеріальних та людських ресурсів була визначена як один із головних викликів. Для вирішення цієї проблеми слід активніше залучати підтримку бізнесу, міжнародних організацій і громадян через розробку спеціалізованих програм партнерства. Крім того, необхідно впровадити прозорі механізми звітності про використання ресурсів, що сприятиме підвищенню довіри до волонтерських ініціатив.

Значну увагу слід приділити професійній підготовці учасників волонтерської діяльності. Респонденти зазначили, що недостатність знань і навичок часто ускладнює їхню роботу. Важливим кроком є організація тренінгів та навчальних програм із кризового менеджменту, психологічної підтримки, логістики та надання першої медичної допомоги. Такі заходи не

лише підвищать рівень професійності волонтерів, але й допоможуть уникнути емоційного вигорання.

Особливу увагу слід приділити забезпеченню психологічної підтримки волонтерів та отримувачів допомоги. Стресові умови, в яких працюють волонтери, та важкий емоційний стан отримувачів допомоги потребують створення механізмів психологічної підтримки. Організація консультацій із психологами, створення груп взаємопідтримки та навчання основам психологічної стійкості можуть суттєво покращити якість роботи та загальний рівень задоволеності учасників.

Також важливим аспектом є оптимізація комунікаційних каналів із бенефіціарами. Дослідження показало, що більшість отримувачів допомоги дізнаються про волонтерські ініціативи через особисті контакти. Це вказує на необхідність підтримки й розширення таких комунікаційних каналів. Рекомендується створити додаткові інформаційні програми, які будуть орієнтовані на різні групи бенефіціарів, зокрема через соціальні мережі, інформаційні буклети чи мобільні додатки.

На основі результатів також було виявлено необхідність удосконалення механізмів оцінки ефективності волонтерської діяльності. Регулярний моніторинг і оцінка якості наданої допомоги дозволять визначати проблемні аспекти та своєчасно вносити корективи в роботу. Для цього слід використовувати опитування бенефіціарів, зворотний зв’язок із волонтерами та аналіз даних про ефективність реалізованих програм.

Загалом, запропоновані рекомендації спрямовані на забезпечення системного підходу до організації волонтерської діяльності, що враховує реальні потреби учасників, підвищує ефективність роботи та сприяє зміцненню соціальної стійкості в умовах воєнного стану. Впровадження цих заходів дозволить не лише підтримати існуючі ініціативи, але й створити умови для їхнього подальшого розвитку.

ВИСНОВКИ

Організація волонтерської діяльності в умовах воєнного стану є не лише важливим інструментом забезпечення гуманітарної допомоги, але й ключовим фактором мобілізації суспільства для подолання кризових ситуацій. Проведене нами дослідження дозволило глибше зрозуміти механізми координації між волонтерськими ініціативами, державними структурами та міжнародними партнерами, а також визначити чинники, які впливають на ефективність цієї діяльності. Особливу увагу було приділено викликам, з якими стикаються волонтери, та можливостям підвищення результативності їхньої роботи через вдосконалення.

Аналіз історико-методологічного аспекту організації волонтерської діяльності дозволив встановити, що волонтерство має глибокі історичні корені, які пов’язані з гуманістичними цінностями, філантропією та ідеями просвітництва. Від початкових форм благодійності, орієнтованих на допомогу окремим категоріям населення, волонтерство поступово еволюціонувало у системну діяльність, що охоплює широкий спектр соціальних проблем. Особливу роль відігравали процеси модернізації суспільства, глобалізація та підвищення громадянської активності, які обумовили необхідність адаптації волонтерства до нових викликів, зокрема впровадження технологічних інструментів і вдосконалення підходів до організації роботи.

Уточнення основних понять дослідження, таких як «волонтерство», «організація», «благодійність», дало змогу визначити межі предмета дослідження, а також створити теоретичну базу для подальшого аналізу. Поняття «волонтерство» розглядається як добровільна, суспільно корисна діяльність, спрямована на вирішення соціальних проблем, тоді як «організація» в цьому контексті передбачає впорядковану взаємодію учасників для досягнення спільної мети. Благодійність трактується як гуманістична діяльність, спрямована на підтримку людей у складних життєвих обставинах, що є важливим елементом соціальної взаємодії.

Принципи, на яких базується проведене дослідження, включали об’єктивність, історизм, розвиток, гуманізм та активність. Принцип об’єктивності забезпечував аналіз даних без впливу суб’єктивних переконань, що дало змогу оцінити реальний стан організації волонтерської діяльності. Історизм дозволив простежити динаміку розвитку волонтерства, його еволюцію від традиційних до сучасних форм. Принципи розвитку й активності сприяли аналізу взаємодії між учасниками волонтерського процесу, а гуманізм підкреслив важливість орієнтації на потреби отримувачів допомоги.

Методологічно дослідження спиралося на аналіз, синтез, порівняння та системний підхід. Аналіз допоміг виокремити ключові аспекти організації волонтерської діяльності, тоді як синтез забезпечив цілісне розуміння явища. Порівняння історичних і сучасних підходів дало змогу визначити етапи розвитку волонтерства, а системний підхід дозволив врахувати взаємодію різних елементів процесу.

Другий розділ присвячено аналізу теоретичних аспектів організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, який розкрив її значення як невід’ємної частини громадянського суспільства, здатної забезпечувати соціальну підтримку в кризових умовах. У процесі дослідження встановлено, що волонтерство є багатогранним явищем, яке поєднує гуманітарні, соціальні, освітні та психологічні аспекти, сприяючи не лише допомозі вразливим групам населення, але й особистісному зростанню самих волонтерів.

Особливу увагу приділено ролі волонтерів як суб’єктів соціальної роботи, які демонструють здатність оперативно реагувати на виклики в умовах обмежених ресурсів. Аналіз показав, що ефективна діяльність волонтерів залежить від їхньої мотивації, координації між різними інституціями та залучення ресурсів, що сприяють сталому розвитку волонтерства.

Досліджено значення професійної соціалізації молоді через участь у волонтерських програмах, що дозволяє їм здобути необхідні практичні навички для майбутньої професійної діяльності. Волонтерство визначено як один із

інструментів формування ціннісних орієнтацій, соціальної відповідальності та готовності до вирішення складних завдань.

Зарубіжний досвід, висвітлений у другому розділі, підкреслює важливість адаптації світових практик до українського контексту. Встановлено, що активна взаємодія між волонтерами, державними структурами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами сприяє розширенню можливостей волонтерської діяльності та формуванню стійких механізмів підтримки.

Практичне дослідження, яке ми провели у третьому розділі, присвяченому організаційним аспектам волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, дозволило виявити ключові особливості, проблеми та шляхи вдосконалення цієї діяльності. Волонтерство в кризових умовах набуває нових вимірів, зокрема, у забезпеченні гуманітарної допомоги та підтримки найбільш вразливих категорій населення. Вивчення механізмів координації та особливостей взаємодії учасників волонтерських ініціатив дало змогу зробити низку висновків.

Проведений аналіз засвідчив, що ефективність організації волонтерської діяльності значною мірою залежить від координації між державними органами, громадськими організаціями, міжнародними партнерами та самими волонтерами. Відсутність чіткої взаємодії між цими суб’єктами створює перешкоди для своєчасного надання допомоги, що особливо відчутно в умовах обмежених ресурсів та масштабних кризових ситуацій.

Визначальним у діяльності волонтерів є доступ до актуальної інформації про потреби постраждалих. Проте нестабільність комунікаційних систем і відсутність єдиної платформи для збору даних ускладнюють цей процес. Це підкреслює важливість впровадження сучасних технологій для моніторингу ситуації та обміну інформацією між учасниками волонтерської діяльності.

В умовах воєнного стану особливо актуальним стає питання забезпечення волонтерів матеріальними, фінансовими та людськими ресурсами. Нестача таких ресурсів обмежує масштаби і якість надання допомоги. Для розв’язання

цієї проблеми необхідно розробляти стратегії залучення ресурсів, зокрема через співпрацю з благодійними фондами, бізнесом та міжнародними організаціями.

Дослідження також підкреслило важливість забезпечення психологічної підтримки волонтерів, які працюють у стресових умовах. Емоційне вигоряння та фізична втома негативно впливають на їхню здатність надавати якісну допомогу. Тому варто приділити увагу впровадженню програм психологічної підтримки та навчання волонтерів.

Аналізуючи особливості організації роботи волонтерів, було визначено, що чітке планування, структура та розподіл завдань сприяють підвищенню ефективності їхньої діяльності. Крім того, дослідження зарубіжного досвіду показало, що інтеграція інноваційних підходів, таких як використання цифрових платформ, мобільних додатків і автоматизованих систем управління, дозволяє значно оптимізувати процеси координації та обміну ресурсами.

Таким чином, вищезазначені висновки підтверджують висунуту нами гіпотезу про те, що ефективна організація волонтерської діяльності в умовах воєнного стану є результатом синергії соціальних, організаційних та мотиваційних факторів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз Стратегії інтеграції ВПО та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року. *БФ «Право на захист»*. 2022 URL: https://r2p.org.ua/page/strategiya-integracziyi-vpo-analiz (дата звернення: 10.05.2024).

2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / О. В. Безпалько. Київ.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с.

3. Бєлоусов В. Соціальна робота як особлива гарантія соціальної безпеки держави. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/73-1.pdf (дата звернення: 12.04.2024).

4. Благодійність за правилами : принципи, основні засади, практичне застосування / ред. А. Гулевська-Черниш, К. Ржевська, Л. Ярошенко. Київ : Абетка благодійності, 2013. 59 с.

5. Богучарова О.І. Волонтерство студентів університету: теорія та практика. *Теоретичні і прикладні проблеми психології :* зб. наук. праць. Сєвєродонецьк, 2015. С. 47–57.

6. Бойко М. Глобальне визначення соціальної роботи та український контекст. *Електронний архів Національного університету "КиєвоМогилянська академія"*. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/01d1c61c-db73-46d0-b967- bb68fb5701da/content (дата звернення: 12.04.2024).

7. Бойчук Ю. Д., Казачінер О. С. Лялькотерапія в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Педагогіка та психологія*. 2019. № 61. С. 10–18. URL: https://doi.org/10.34142/2312-2471.2019.61.02 (дата звернення: 10.05.2024).

8. Болотова В. О., Ляшенко Н. О., Байдак Т. М. Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності. *Грані.* 2018. С. 47–57.

9. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами: посібник. Київ, 2021. 164 с.

10. Бондаренко З. П. Соціально-педагогічне волонтерство як бренд сучасної студентської молоді. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2019. С. 130–137.

11. Бондарчук Ю. П., Єщенко М. Г., Бондарчук С. В. Реалізація прав дітей внутрішньо переміщених осіб на прикладі Новоукраїнської територіальної громади Кіровоградської області. *Право та публічне управління.* 2023. №2. С. 168–174. URL: https://doi.org/10.32840/pdu.2023.2.24 (дата звернення: 29.04.2024).

12. Букач М., Попова Т., Клименюк Н. Основи наукових досліджень у соціальній роботі. *Видання ЧДУ імені Петра Могили*. URL: https://lib.chmnu.edu.ua/index.php?m=2&b=327 (дата звернення: 10.05.2024).

13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005.1728 с.

14. Волонтери в соціальній роботі / ред. Н. Романова, Т. Дружченко. Київ : Главник, 2006. 128 с.

15. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2015. 36 с.

16. Голимба В. І. Історія благодійництва в Україні. Київ, 2002. 259 с.

17. Головаха Є. *Війна вперше навчила українців допомагати один одному.* URL: http://news.liga.net/interview/politics/6382849golovakha_voyna_vpervye_nauchila_ ukraintsev_pomogat_drug_drugu.htm

18. Горєлов Д. М. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2015. 36 с.

19. Горінов П. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.

20. Грекул-Ковалик Т. А. Порушення прав дітей в умовах війни в Україні. *Права людини та публічне врядування в сучасних умовах*. 2023. URL: https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-8 (дата звернення: 29.04.2024).

21. Грищенко Н. І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія.* Право. 2018. С. 73- 78.

22. Грішнова О. А. Розробка інвестиційних проектів у форматі соціальної відповідальності бізнесу. *Соціально-трудові відносини : теорія та практика* : зб. наук. пр. №2(4). Київ : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2012. С 15 – 23.

23. Гук О., Сливка Л. Волонтерство як складова соціально-педагогічної діяльності з молоддю. *Молодь і ринок.* 2017. С. 74-77.

24. Демида С. М., Носок М. С. Мотивація студентів до волонтерської діяльності. *Вісник ЛДУ БЖД*. 2016. С. 169–174.

25. Джавадян О. Роль соціальної реклами в соціальній роботі. *Теоретич ні та емпіричні наукові дослідження: концепція та тенденції*. 2021. URL: https://doi.org/10.36074/logos28.05.2021.v1.16 (дата звернення: 10.05.2024)

26. Духовність особистості : методологія, теорія і практика : збірник наукових праць. Луганськ : СНУ ім. В Даля, 2010. Вип. 6 (41). 230 с.

27. Єсіна О. О. Доброчинність як соціальне явище: теоретичний аспект аналізу. *Український соціум*. 2009. №3(30). С. 114 – 118.

28. Жужа Л. О. Політичний менеджмент волонтерства АТО. *Грані*. 2015. № 6. С. 127-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_6_26.

29. Журавко Т. В. Робота психолога з тривожними дітьми. *Педагогіка, психологія та методика викладання: міжнародний досвід*. 2021. URL: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-114-5-2 (дата звернення: 10.05.2024).

30. Заверико Н. В. Міжнародні організації у соціальній сфері / Н. В.Заверико. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. № 4. С. 23–25.

31. Загальна декларація волонтерів: XI конгрес Міжнародної асоціації волонтерів (Париж, 1990 р.) *Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку*.

Вайнола Р. Х., Капська А. Й., Комарова Н. М. та ін. Київ.: Академпрес, 1999. 112 с.

32. Керівні принципи внутрішнього переміщення. *Офіційний веб-сайт Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR).*2004 URL: https://www.unhcr.org/protection/idps/43ce1cff2/guiding principlesinternaldisplacement.html (дата звернення: 09.05.2024).

33. Коваль Г., Малиновська Н. Ігрова терапія як метод соціальної роботи з дітьми. *Гуманітарні студії*. 2023. № 6. С. 8–13. URL: https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.6.2 (дата звернення: 10.05.2024).

34. Коваль Г., Малиновська Н. Ігрова терапія як метод соціальної роботи з дітьми. *Гуманітарні студії*. 2023. № 6. С. 8–13. URL: https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.6.2 (дата звернення: 10.05.2024).

35. Коломієць Л. І., Глиздова А. Ю., Узвенчук В. С. Психологічні особливості мотивації волонтерської діяльності. *Психологічний часопис*. 2017. С. 79-89.

36. Коломієць Л. Психологічні особливості мотивації волонтерської діяльності. *Психологічний часопис: збірник наукових праць*. 2017. С. 79-90.

37. Костіна В. В. Ресурсне забезпечення соціальної роботи. *Наукові дослідження та інновації*.2020.URL: https://doi.org/ 10.26697/sri.krpoch/kostina.v.v.1.2020 (дата звернення: 26.11.2024).

38. Кравченко О., Хомечко Г. Громадські та благодійні організації: розвиток і діяльність у правовому полі. *Екологія Право Людина*. URL: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/Gromadski-ta-blagodijni-organizatsiyi.pdf (дата звернення: 12.04.2024).

39. Кривоконь Н. І. Стандарти та регламенти супервізії в соціальній роботі. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2019. № 2 (14). С. 52–59. URL: https://doi.org/10.25140/2412-1185-2019-2(14)-52-59 (дата звернення: 10.05.2024).

40. Кулікова С. Арт-терапія як складова соціокультурної діяльності. *Сучасна освіта в Україні: інтеграція в Європейський освітній простір*. 2023. URL: https://doi.org/10.36550/978-617-8245-57-3-21 (дата звернення: 10.05.2024).

41. Купенко О. Соціальна робота: від теорії до практики. *Репозитарій СумДУ*. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/79799/3/Kupenko_sotsialna_robota.pdf (дата звернення: 12.04.2024).

42. Лукашевич М. П., Мигович І. І. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посіб. Київ : МАУП, 2003. 168 с.

43. Лях Т., Спіріна Т., Рогожинська В. Принципи міждисциплінарної взаємодії у соціальній роботі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 3, № 27. С. 224–228. URL: https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/27.203727 (дата звернення: 10.05.2024).

44. Майстренко О., Андрійченко Ж., Близнюк Т. Етика комунікації працівників у соціальних мережах та її вплив на імідж компанії. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: https://doi.org/10.32782/2524- 0072/2022-38-20 (дата звернення: 26.11.2024).

45. Малюга Л. Ю. Правове забезпечення захисту прав та інтересів дітей під час війни в Україні. *Закарпатські правові читання.* 2023. URL: https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-92 (дата звернення: 29.04.2024).

46. Матвієнко Л. І. Особистість волонтера у психологічному вимірі: ціннісно- мотивацій аспект. *Ринок праці та зайнятості населення.* 2016. С. 50–59.

47. Матійчик А.В. Волонтерська діяльність як детермінанта розвитку громадянського суспільства. *Грані.* 2016. С. 100-107.

48. Мельник Л. та ін. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : *посіб. для практиків соц. сфери* / ред. Л. Волинець. Київ : Видавничий дім «Калита», 2014. 72 с.

49. Методичні рекомендації щодо організації та надання психологічної допомоги дітям та сім'ям внутрішньо переміщених осіб.

Психологічна служба. 2023 URL: https://psyholog.school15.org.ua/metodychni-rekomendacziyi-shhodo-organizacziyi-ta-nadannya-psyhologichnoyi-dopomogy-dityam-ta-simyam-vnutrishno-peremishhenyh-osib/ (дата звернення: 10.05.2024)

50. Миколюк С. Професійне вигорання соціальних працівників в умовах війни. *Гуманітарні студії*. 2023. № 6. С. 31–36. URL: https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.6.5 (дата звернення: 26.11.2024).

51. Мінреінтеграції: Майже 800 тисяч ВПО планують залишитися у громадах, що їх прийняли. *Урядовий портал*. 2023 URL: https://www.kmu.gov.ua/news/minreintehratsii-maizhe-800-tysiach-vpo-planuiut-zalyshytysia-u-hromadakh-shcho-ikh-pryinialy (дата звернення: 29.04.2024).

52. Назаревич В. Подолання остракізації дітей внутрішньо переміщених осіб в умовах їх адаптації до нового освітнього простору. *Психологія: реальність і перспективи*. 2021. № 19. С. 49–59. URL: https://doi.org/10.35619/praprv.v1i19.317 (дата звернення: 29.04.2024).

53. Невинна В. Благодійні фонди та проєкти допомоги дітям. *Волонтерська Платформа*. 2023 URL https://platforma.volunteer.country/posts /blahodiini-fondy-ta-proiekty-dopomohy-ditiam (дата звернення: 29.04.2024).

54. Остролуцька Л. Соціальна робота з дітьми та молоддю з інвалідністю в Україні: міфи та реальність. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* Соціальна робота. 2017. Вип. 2, № 2. С. 16–19. URL: https://doi.org/10.17721/2616-7786.2017/2-2/4 (дата звернення: 10.05.2024).

55. Погрібна В. Л. Волонтерський рух як ознака змін у ментальності українців. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».* 2016. С. 196-202.

56. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755 VI : станом на 1 квіт. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show /2755-17#Text (дата звернення: 10.05.202

57. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5073-17 (дата звернення : 11.11.2024).

58. Про благодійну діяльність та благодійні організації Римар І. А. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 9. С. 165–168.

59. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17

60. Світовий рейтинг благодійності 2021. URL: https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2021/10/caf-svitovyj-rejtyng-blagodijnosti-2021_.pdf (дата звернення: 02.06.2023).

61. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / під ред. І. Д. Звєрєвої, Г. М. Лактіонової. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.

62. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота : теорія і практика : навч. посіб. Київ : Знання, 2014. 575 с.

63. Шевчук О. В. Волонтерство як соціально-психологічна характеристика особистості. *Габітус*. 2021. С. 25-28.

64. Юрчинська Г.К. Волонтерська діяльність: суть і психологічні детермінанти. *Український психологічний журнал*. 2017. С. 188–204.

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Каргіна Катерина Ігорівна, магістрантка 2 курсу магістратури, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: katerinakargina3@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Організація волонтерської діяльності в умовах воєнного стану» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Каргіна К.І.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (науковий керівник) Широбокова О.О.